

Turinys

Ižanga.....	2 psl.
1. Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui sistema.....	5 psl.
2. Išžaginimas ir seksualinis prievartavimas pagal Lietuvos Respublikos BK ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus.....	9 psl.
2.1. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėčių analizė pagal Lietuvos Respublikos BK ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus.....	11 psl.
2.2. Išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojantys požymiai.....	25 psl.
3. Privertimas lytiškai santykiauti pagal Lietuvos Respublikos ir kitų valstybių įstatymus.....	31 psl.
3.1. Privertimo lytiškai santykiauti sudėties analizė pagal Lietuvos Respublikos BK.....	32 psl.
3.2. Privertimas lytiškai santykiauti, įtvirtintas kitų valstybių įstatymuose.....	34 psl.
4. Nusikaltimai nepilnamečių seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui pagal Lietuvos Respublikos BK ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus.....	36 psl.
4.1. Mažamečio asmens tvirkinimo ir lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą sudėčių analizė pagal Lietuvos Respublikos BK.....	40 psl.
4.2. Mažamečio asmens tvirkinimo atskyrimas nuo kitų nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui.....	44 psl.
4.3. Nusikaltimai pažeidžiantys mažamečių ir nepilnamečių asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą pagal kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus...46 psl.	
5. Seksualinis priekabiavimas pagal Lietuvos Respublikos BK ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus.....	53 psl.
5.1. Seksualinio priekabiavimo sudėties analizė pagal Lietuvos Respublikos BK.....	56 psl.
5.2. Seksualinio priekabiavimo įtvirtinimas kitų valstybių įstatymuose.....	59 psl.
Išvados.....	63 psl.
Santrauka.....	65 psl.
Summary.....	66 psl.
Literatūros sąrašas.....	67 psl.

Ižanga

Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui – tai Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXI skyriaus pavadinimas, kurį pasirinko įstatymų leidėjas, turėdamas tikslą šiame skyriuje įtvirtinti tokio pobūdžio nusikalstamas veikas, kurios, be kita ko, pažeidžia Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 bei 22 straipsniuose pripažintas žmogaus teises į laisvę, neliečiamumą ir orumą. Nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui pavojingumas pasireiškia tuo, kad jais padaroma didelė fizinė, o kartu ir moralinė žala konkrečiam žmogui. „Seksualinės skriaudos padariniai pasireiškia įvairiais sveikatos, emocijų, bendravimo, elgesio ir kitais nesklandumais <...> skriaudos padariniai fizinei sveikatai, psichologinei savijautai bei adaptacijai socialinėje aplinkoje dažnai lydi žmogų visą tolesnį gyvenimą ir lemia sunkumus įvairiose gyvenimo srityse“¹.

Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui išskirtinę reikšmę įgyja ir todėl, kad būtent šiomis nusikalstamomis veikomis kėsinama į labiausiai pažeidžiamus visuomenės narius – moteris ir vaikus. Neretai šių nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų aukomis tampa nusikaltėlių šeimos nariai – vaikai, sutuoktiniai, sugyventiniai, kurie dėl įvairių priežasčių būna linkę nuslėpti, nepranešti apie patirtą skriaudą. Būtent dėl šios priežasties daugelį Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXI skyriuje numatytų nusikaltimų galėtume priskirti prie latentinio nusikalstamumo. Latentinis nusikalstamumas – „tai visuma nusikaltimų, kurių nežino, neišaiškina policijos, prokuratūros ir teismo institucijos, jų neatspindi kriminalinė statistika, t.y. jie neregistruojami“².

Lietuvos Respublikos galiojančiame baudžiamajame kodekse, XXI skyriuje, įstatymų leidėjas įtvirtino šešias nusikalstamas veikas, priskirtinas prie nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, t y. išžaginimas (149 straipsnis), seksualinis prievartavimas (150 straipsnis), privertimas lytiškai santykiuoti (151 straipsnis), lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą (151-1 straipsnis), seksualinis priekabiavimas (152 straipsnis), mažamečio asmens tvirkinimas (153 straipsnis).

¹ SELMISTRAITIENĖ, D. *Kaip padėti vaikams ir paaugliams, patyrusiems seksualinę skriaudą*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2003. 6 psl.

² ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003. 136 psl.

Tam, kad asmuo būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybèn už tam tikros veikos padarymą, atitinkama veika turi būti tinkamai reglamentuota ir įtvirtinta šalies baudžiamojo įstatymo normoje. Baudžiamosios teisės normomis ginami ne visi teisiniai gèriai. Turi būti atsižvelgiama į tai, kokia yra jų svarba visuomenėje, kokio pobūdžio ir masto žalą gali sukelti atitinkama veika, nes daugelis visuomeninių gèrių yra saugomi ir ginami kitų teisės šakų (civilinės teisės, administracinės teisės). Baudžiamosios teisės normos saugo pačius svarbiausius visuomenės gèrius, ir yra *ultima ratio* (paskutinė priemonė) padarius teisės pažeidimą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. birželio 15 d. nutarime nurodė, kad baudžiamosios teisės teorijoje veikų kriminalizavimas yra apibrėžiamas kaip požymių, kurie sudaro nusikalstamos veikos sudėtį, atrinkimas ir jų įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme, konstruojant straipsnių dispozicijas. Diskrecija įtvirtinti baudžiamajame įstatyme požymius, kurie sudaro nusikalstamos veikos sudėtį, pagal Konstituciją priklauso ne prokurorui, o įstatymų leidėjui. Apskritai naujų veikų kriminalizavimui būtina visos teisės sisteminė analizė, labai svarbu, kad įstatymuose nebūtų palikta spragų, ne mažiau svarbu ir įsitikinti, ar tikrai būtina baudžiamoji teisinė apsauga. A. Abramavičius ir G. Švedas savo straipsnyje „Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos“ taip pat pabrėžė, kad baudžiamosios atsakomybės už pavojingas veikas nustatymas (arba veikų kriminalizavimas) turi būti pagrįstas objektyviaisiais kriterijais, o ne emocijomis ar kitais subjektyviaisiais veiksniais. Autoriai taip pat nurodė, kad nepagrįstas baudžiamosios atsakomybės išplėtimas ne tik pažeidžia konstitucinį teisinės valstybės principą, nes draudžiama nustatyti teisinę atsakomybę už nepavojingą veiką, bet ir gali sukelti visiškai priešingą rezultatą.

Šiame magistro darbe, pasitelkus lyginamąjį, istorinį metodus apžvelgiamos ir analizuojamos Lietuvos Respublikos BK ir kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose numatytos veikos, pažeidžiančios žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą. Pažymėtina, kad mokslinių darbų, kuriuose būtų atliktas nusikaltimų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui pagal dabar galiojantį Lietuvos Respublikos BK lyginimas su kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintais nusikaltimais, kurie pažeidžia šį teisinį gèrį, nėra daug (nors originalumo ir naujumo prasme – tai ne pirmas darbas šia tema). Dauguma mūsų šalies baudžiamosios teisės vadovėlių parašyti dar tada, kai galiojo senasis baudžiamasis kodeksas, be to, tiek Lietuvoje, tiek kitose

valstybėse baudžiamosios teisės doktrina paprastai nagrinėja ir analizuoja savo nacionalinius teisės aktus ir juose įtvirtintas nusikalstamas veikas.

Šiame darbe, atskirai bus aptariama kiekviena iš nusikalstamų veikų, kuriomis kėsinama į žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą, atskleidžiant šių veikų sudėtis, jų požymius, pavojingumą, turint tikslą palyginti Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse reglamentuojamus nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui su kitų valstybių įstatymuose įtvirtinta analogiška nusikaltimų rūšimi.

Rašant magistro darbą bus vadovaujama 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusi naujuoju Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu, Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaru, baudžiamosios teisės bendrosios dalies bei baudžiamosios teisės specialiosios dalies vadovėliais, Lietuvos Respublikos teisininkų išleista specialiaja literatūra, baudžiamosios teisės paskaitų konspektais ir be abejonės tarptautinės teisės šaltiniais, kitų valstybių baudžiamaisiais kodeksais, baudžiamaisiais įstatymais, straipsniais, kad būtų pasiektas pagrindinis magistro darbo tikslas – lyginamasis tyrimas, kuris padės atskleisti Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir įvairių šalių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintų nusikalimų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo panašumus ir skirtumus.

1. Nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui sistema

Skirtingų kultūrų sekso formos, kaip teigiama Thore Langfeldt seksologijos vadovėlyje, nevienodos, todėl sudėtinga spręsti, kas teisinga, o kas ne. „Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) apie seksualinės sveikatos ir lytinio bendravimo teisę yra išleidusi nemaža deklaracijų (Mace et al., 1974 ir Langfeld and Porter, 1986). Pastarojoje ypač pabrėžta vaikų, suaugusiųjų ir neįgaliųjų asmenų teisė lytiškai bendrauti“³.

Įvairiose kultūrose skiriasi požiūris į tai, kurie veiksmai laikomi nusikaltimu, o kurie ne, už ką reikėtų asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, o kas toleruotina, nors iš esmės amoralu. Kaip bendra taisyklė, įstatymas daugelyje šalių dažnai kišasi į seksualinę veiklą, apimančią lytinius santykius su mažamečiais ar nepilnamečiais vaikais, neteisėtą seksualinės veiklos stebėjimą, sekso su artimais giminaičiais (kraujomaiša), zoofiliją (lytinis santykiavimas su gyvūnais), nekrofiliją (aktas su lavonu), taip pat tokią seksualinę veiklą, kuri sukelia žalą sveikatai, psichikai, arba tokį seksualinį bendravimą kuris kenkia profesiniams, darbiniams santykiams – seksualinį priekabiavimą ir pan. Beveik visose pasaulio šalyse sunkiais nusikaltimais pripažįstama pornografija, prostitucija, ypač jei šių nusikaltimų aukomis tampa nepilnamečiai ar mažamečiai vaikai.

Teigiama, kad vakarų kultūrą paveikė dualistinė Platono teorija, teigianti, kad kūnas ir dvasia yra du tarpusavyje nesusiję dalykai. „Auklėjamoji filosofija teigia, kad kūnas žemesnis ir priklauso žemiškiems dalykams, o dvasia šventa ir dangiška. Seksas irgi buvo suskirstytas į dvi dalis: kūniškajai priklausė lytiniai organai ir siekimas pasitenkinti, o dvasiškajai – platoniška meilė“⁴. Mokslas jau seniai bando išsilaisvinti iš Platono mokymo įtakos, nors, kaip teigiama, dualizmas dar labai stipriai veikia mūsų požiūrį į seksą. „Dualizmas vis dar labai gajus, vertinat paleistuvystę ir amoralumą. Tai turi įtakos požiūriui į seksualinius nusikaltimus“⁵.

Vertinant nusikaltimus, labai svarbu koks yra nusistovėjęs požiūris į seksą apskritai. Būtent skirtingas požiūris į seksualinius santykius, į tai kas moralu ar amoralu, laikmetis, religijos įtaka nulemia tai, kad daugelyje valstybių yra skirtingas nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui traktavimas ir reglamentavimas.

³ LANGFELDT, T. *Seksologija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1997. 14 psl.

⁴ LANGFELDT, T. *Seksologija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1997. 243 psl.

⁵ LANGFELDT, T. *Seksologija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1997. 243 psl.

Kaip teigiama lenkų teisininko Leck Gardocki veikale „Baudžiamoji teisė“ („Prawo karne“), Vakarų Europos šalyse dar XX a. septintajame dešimtmetyje buvo baudžiama už svetimavimą (Austrijoje tai buvo laikoma nusikaltimu iki 1997 m.), o VFR ir Austrijoje dar XX a. šeštojo dešimtmečio pabaigoje buvo rimtai svarstoma, ar pripažinti nusikaltimu zoofiliją, seksualinę apgaulę ir suaugusių žmonių seksualinius santykius.

Dar 1984 m. A. Pėstininkas savo veikale „Nusikaltimai asmeniui“ pripažino, kad seksualinių santykių sfera yra labai subtili ir ne visada gali būti reguliuojama teisės normomis. „Štai santuokinę neištikimybę mūsų visuomenėje susiklosčiusios moralės normos griežtai smerkia, tačiau teisinė atsakomybė už ją nėra numatyta“⁶. Baudžiamoji teisė yra skirta reguliuoti tik pačius didžiausius seksualinių santykių nukrypimus, kurie daro žalą asmens seksualinio apsisprendimo laisvei, arba daro žalą nepilnamečių ir mažamečių seksualiniam neliečiamumui, arba šiurkščiai pažeidžia kitus visuomenėje nusistovėjusius seksualinių santykių principus. Teisiškai labai svarbu tiksliai aprašyti tam tikras veikas, apibūdinant jas nusikalstamais, įtvirtinti jas baudžiamuosiuose įstatymuose.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, kai kurie jos teritorijoje galiojusio 1961 m. baudžiamojo kodekso straipsniai tapo negaliojančiais, nes esmė prieštaravo Laikinajam pagrindiniam įstatymui. Baudžiamojo kodekso projektui rengti Teisingumo ministerijos įsakymu buvo sudaryta darbo grupė iš Vilniaus universiteto, Lietuvos teisės universiteto (dabar Mykolo Riomerio universitetas), kai kurių kitų mokslo institucijų, taip pat Vidaus reikalų ministerijos ir Generalinės prokuratūros atstovų. 2000 m. rugsėjo 26 d. pirmą kartą Lietuvos istorijoje Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino savarankišką Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo naujasis Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Kartu įsigaliojo ir naujieji Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas bei Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. „Tai reiškia, kad Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje sukurti ir pradėjo galioti tarpusavyje suderinti pirmieji nacionaliniai kodifikuoti įstatymai, įtvirtinantys mūsų šalies baudžiamosios politikos nacionalinius teisinius pagrindus“⁷.

Senajame Baudžiamajame kodekse skyriaus – nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, - nėra, o tokie nusikaltimai buvo įvardijami lytiniais nusikaltimais. „Tai objektyviai seksualūs veiksmai,

---

⁶ PĖSTININKAS, A. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius: Mintis, 1984. 78 psl.

⁷ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis*. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2004. 11 psl.

kurie daro fizinę ir moralinę žalą konkrečiam žmogui ir pažeidžia visuomenėje susiformavusią lytinių santykių sanklodą. Šie nusikaltimai pažeidžia Konstitucijos pripažintas žmogaus teises – teisę į laisvę, neliečiamumą, garbę ir orumą⁸. Anot J. Nociaus, žmogaus seksualinę veiklą sąlygoja pati gamta, tai yra natūrali jo funkcija. Seksualinis, lytinis gyvenimas – „tai fizinių, psichinių, psichologinių, somatinių ir socialinių procesų bei santykių, kurie yra biologiškai nulemti ir jais siekiama patenkinti seksualinį ir giminės praręšimo instinktą, visuma“⁹. Pasak J. Nociaus, seksualiniam elgesiui didelę įtaką turi socialinė ir kultūrinė aplinka, visuomenėje susiformavusios seksualinės moralės normos, kurios koreguoja lyčių tarpusavio santykius. Jau seniausios civilizacijos vienas seksualines gyvenimo formas skatino, kitas – smerkė. Krikščioniškoji moralė, kaip teigiama, iš principo yra antiseksualinė, jos požiūriu visa, kas kūniška, seksualu, yra žema ir nuodėminga, o idealas – visiškas susilaikymas. Nepakantus požiūris į seksualinį gyvenimą, net teorinis šių temų aptarimas vertinamas kaip kėsinimasis į visuomenės moralę. „Tokį požiūrį mūsų šalyje lėmė ir nenatūralaus krikščioniškojo dorovingumo reikalavimai, kūnišką meilę laikantys nedorovinga, ir sovietinės ideologijos smerkiantis požiūris į visa, kas individualu, intymu, nevisuomeniška“¹⁰. Todėl lytinis auklėjimas, seksualinis švietimas buvo ignoruojami ir taip padaryta didelė žala žmonių intymiam gyvenimui.

Sovietiniai įstatymai, reglamentavę atsakomybę už lytinius nusikaltimus, buvo neišsamūs, teoriškai nebuvo analizuojami, tobulinami, faktiškai nebuvo jų raidos. „Suformuluoti RSFSR BK, vėliau jie, be jokio įvertinimo ir aptarimo, automatiškai buvo perrašyti į kitų respublikų baudžiamuosius kodeksus“¹¹. Negausi teisės literatūra šiais klausimais buvo skirta tik tarnybiniam naudojimui, t. y. slapta. Todėl, kaip teigiama baudžiamosios teisės specialiosios dalies vadovėlyje, šie įstatymai, be korektyvų buvo perkelti į Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, ir buvo netikslūs, paliekantys daug spragų, t. y. nenumatė atsakomybės už daugelį akivaizdžiai pavojingų objektyviai seksualių veikų.

Anksčiau galiojusiam 1961 m Lietuvos Respublikos BK (toliau – senasis BK) buvo tokie nusikaltimai (tuo metu įvardyti lytiniais nusikaltimais): išžaginimas (118 str.), prispyrimas moters lytiškai santykiuoti (119 str.), lytinis santykiavimas su lytiškai

---

⁸ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis. 1 knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2001. 219 psl., 32-34 eil., 220 psl..

⁹ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 1998. 88 psl.

¹⁰ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 1998. 88 psl.

¹¹ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis. 1 knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2001. 220 psl.

nesubrendusiu asmeniu (120 str.), tvirkinamieji veiksmai (121 str.) ir vyro lytinis santykiavimas su vyru (122 str.). Kaip minėta, visos šios nusikalstamų sudėtys yra perimtos iš sovietinių baudžiamųjų įstatymų ir nenumato, neapima, nereglamentuoja atsakomybės už daugelį akivaizdžiai pavojingų objektyviai seksualių veikų.

Priėmus naująjį baudžiamąjį kodeksą atsirado nemažai naujų dalykų. Pakito skyriaus pavadinimas (Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui), įtvirtintos tokios nusikalstamos veikos kaip: seksualinis prievartavimas (150 str.), seksualinis priekabiavimas (152 str.), privertimas lytiškai santykiauti (151 str.), lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą (151-1). Naujajame baudžiamajame kodekse nėra specialios normos „vyro lytinis santykiavimas su vyru“. Seksualinės mažumos pasiekė, kad tai nebūtų laikoma nusikaltimu. Vietoj buvusio 121 straipsnio (tvirkinamieji veiksmai), atsirado naujas – 153 straipsnis, kuris apibrėžia mažamečio asmens tvirkinimo sudėtį.

2. Išžaginimas ir seksualinis prievartavimas pagal Lietuvos Respublikos BK ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus

Išžaginimo reglamentavimas naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse lyginant su senuoju baudžiamuoju kodeksu žymiai pakito. Žymiai siauriau reglamentuojama lytinio santykiavimo samprata, išplėstas nukentėjusių ir subjektų ratas, atsisakyta eilės kvalifikuojamųjų požymių. 1961 m. Baudžiamajame kodekse baudžiamoji atsakomybė už visas lytinio santykiavimo ir lytinės aistros tenkinimo formas buvo nustatyta BK 118 straipsnyje. Pasikeitė ir nusikaltimų sudėties požymiai. Atsirado nauji išžaginimo ir seksualinio prievartavimo nusikaltimų sudėties požymiai, kaip antai: "lytinės aistros tenkinimas", "išžaginimas ar seksualinis prievartavimas kitaip atimant galimybę priešintis". Be to, atsisakyta kvalifikuojančių požymių: "išžaginimas padarytas asmens, anksčiau padariusio tokį nusikaltimą", "itin pavojingo recidyvisto" ir "jei tai sukėlė itin sunkias pasekmes". Pasikeitė nukentėjusiojo požymių formuluotės - vietoj termino "nukentėjusioji" įstatyme vartojamas terminas "nukentėjusysis asmuo".

2000 m. baudžiamajame kodekse baudžiamoji atsakomybė už veikas, anksčiau įvardytas kaip išžaginimas, nustatyta dviejuose šio kodekso straipsniuose - 149 ir 150, vienas iš jų pavadintas "Išžaginimas", kitas - "Seksualinis prievartavimas". Dabar išžaginimu laikomas tik lytinis santykiavimas natūraliu būdu tarp vyro ir moters: „Tas, kas lytiškai santykiavo su žmogumi prieš jo valią panaudodamas fizinį smurtą ar grasindamas tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimdamas galimybę priešintis, ar pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle<...>“¹², o pagal senąjį BK buvo priskiriama ir lytinės aistros tenkinimas oraliniu, analiniu ir kitais būdais. J. Nocius veikale „Nusikaltimai žmogui“ analizuodamas nusikalstamos veikos išžaginimo sudėtį, pabrėžė, kad lytinis santykiavimas reiškia natūralų lytinį aktą, kurio metu vyro varpa įkišama į moters lytinius organus. „Lytiniu santykiavimu medicinos požiūriu nėra ir <...> neturėtų būti laikomas prievartinės lytinės aistros tenkinimas analiniu būdu (į išeinamąją angą), oraliniu būdu (į burną), taip pat *inter femora* (tarp šlaunų, krūtų, rankų ir pan.)“¹³. LTSR „Aukščiausios Tarybos Prezidiumo 1968 m. liepos 30 d. nutarime, atsižvelgiant į tai, kad LTSR BK nebuvo numatyta atsakomybė už prievartinį vyro lytinį aistros tenkinimą su moterimi kitomis formomis, buvo išaiškinta, kad lytiniu santykiavimu LTSR BK 118 straipsnio („Išžaginimas“) požiūriu reikia laikyti ir

¹² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149 str. 1 d. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2006

¹³ NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla. 1998. 92 psl.

lytinės aistros tenkinimą kitomis formomis, o nutarime kitos formos įvardytos „iškreiptomis“. Savo veikalė „Nusikaltimai žmogui“ J. Nocius pabrėžė, kad tai nėra teisinga, nes, išskyrus seksualines perversijas ir deviacijas, oralinis, analinis ar kitoks seksualinio pasitenkinimo būdas yra normalus, nes žmogaus seksualumo ypatybė yra ta, kad jo išgyvenimai, susiję su lytinio potraukio patenkinimu, yra atitrūkę nuo pirminio biologinio tikslo – giminės tęsimo. Pagal naująjį BK lytinės aistros tenkinimas minėtais būdais pripažįstamas mažiau pavojingu nusikaltimu, nes tik natūralus lytinis aktas gali sukelti ir sukelti sunkius padarinius lyginant su oraliniu, analiniu ir kitais aktais (tie sunkūs padariniai tai nėštumas, psichikos sutrikimas, defloracija). Todėl naujajame LR BK atsirado nauja nusikalstamos veikos sudėtis – seksualinis prievartavimas. Seksualinio prievartavimo sudėtis yra analogiška išžaginimo sudėčiai. Esminis skirtumas tas, kad išžaginimas - tai lytinis santykiavimas natūraliu būdu tarp vyro ir moters, o seksualinis prievartavimas – tai lytinės aistros tenkinimas analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu: „Tas, kas tenkino lytinę aistrą su žmogumi prieš šio valią analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu panaudodamas fizinį smurtą ar grasindamas tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimdamas galimybę priešinti, ar pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle<...>“¹⁴. Kitokie fizinio sąlyčio būdai (*inter femora*) – kai siekiama lytiškai pasitenkinti neįsiskverbiant.

---

¹⁴ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 150 str. 1 d. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006

2.1. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėčių analizė pagal Lietuvos Respublikos BK ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus

Tiek išžaginimo tiek seksualinio prievartavimo sudėties **objektas** – seksualinio apsisprendimo laisvė, kai nukentėjusysis yra lytiškai subrendęs ir seksualinis neliečiamumas, kai nukentėjusysis nėra subrendęs. Seksualinio apsisprendimo laisvė ar seksualinis neliečiamumas yra pagrindiniai šių nusikaltimų objektai. Papildomas objektas – garbė, orumas, fizinė laisvė, sveikata. Šiais nusikaltimais padaroma fizinė žala, pažeidžiamas kūno neliečiamumas, padaroma sužalojimų, sukeliama psichikos traumas. Pagal dabar galiojančią Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą nukentėjusiuoju gali būti bet kurios lyties asmuo. **Objektyvioji** išžaginimo ir seksualinio prievartavimo **pusė** pasireiškia veika. Išžaginimo atveju tai – skirtingų lyčių atstovų lytinis santykiavimas vaginaliniu būdu prieš nukentėjusiojo valią, esant nors vienam iš alternatyvių požymių: santykiaujama panaudojus fizinį smurtą arba grasinant jį tuoj pat panaudoti, arba atimant galimybę priešintis arba pasinaudojant bejėgiška asmens būkle. Šie alternatyvūs objektyviosios pusės požymiai būdingi ir seksualiniam prievartavimui, kurį taip pat apibūdina veika – veikimas – lytinės aistros tenkinimas su žmogumi prieš šio valią analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu.

Seksualinis prievartavimas ir išžaginimas yra išskiriami kaip atskiros nusikalstamos veikos ir daugelyje kitų Europos bei pasaulio šalių. Niujorko baudžiamojo kodekso 130.25, 130.30, 130.30 straipsniuose įtvirtinti trečiojo, antrojo ir pirmojo laipsnio išprievartavimai, kurie pagal prasmę labiausiai atitinka LR BK 149 str. įtvirtintą išžaginimą, o tai, kas LR BK įtvirtinta kaip seksualinis prievartavimas Niujorko baudžiamajame kodekse pavadinta kaip trečiojo, antrojo, pirmojo laipsnio kriminaliniais seksualiniais santykiais, kurie apima lytinės aistros tenkinimo būdus oraliniu, analiniu būdais (130.40, 130.45, 130.50). Niujorko baudžiamojo kodekso 130.20 straipsnyje pateikiamas išaiškinimas, ką reikėtų laikyti netinkamu seksualiniu elgesiu - „asmuo yra kaltas dėl seksualinio netinkamo elgesio kai: 1. jis ar ji užsiima lytiniu aktu su kitu asmeniu be tokio asmens sutikimo; ar 2. jis ar ji lytiškai santykiauja su kitu asmeniu oraliniu ar analiniu būdu be tokio asmens sutikimo; ar 3. jis ar ji užsiima seksualiniu elgesiu su gyvūnu ar negyvu žmogaus kūnu.

Švedijos naujoji įstatymų leidyba liečianti seksualinius nusikaltimus įsigaliojo 2005 m. balandžio 1 d. Kaip išaiškinta Švedijos Teisingumo Ministerijos 2005 m. birželio mėnesį išleistame „Nauji įstatymai dėl seksualinių nusikaltimų. „Faktiniai duomenys““ išžaginimo

nusikaltimas buvo praplėstas sumažinant reikalavimą dėl jėgos. Tai reiškia, kad dėl smurto reikalavimo, mažiau pavojingos smurto formos bus pakankamos, kad patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn už išžaginimą. Taip pat išžaginimas buvo praplėstas įtraukiant į šią sąvoką ir nusikalstamą veiką, kuri anksčiau Švedijoje buvo sutinkama, kaip „seksualinė eksploatacija“. Tai atvejis, kai asmuo įtraukiamas į lytinę sueitį ar bet kokią kitą panašų lytinį aktą, kai šis asmuo, dėl buvimo be sąmonės, miego, apsvaigimo ar kitos vaistų įtakos, ligos, kūno sužalojimo ar protinio sutrikimo – ar kitaip atsižvelgiant į aplinkybes apskritai – yra bejėgiškoje būsenoje. Švedijos BK viena iš ypatybių yra ta, kad kodekso straipsniai neturi pavadinimo, o yra tik sunumeruoti, tačiau kiekviename straipsnyje prie sankcijos nurodoma, dėl ko kaltininkas yra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Švedijos baudžiamajame kodekse taip pat aiškiai atskiriamos dvi nusialstamos veikos – išžaginimas ir seksualinis prievartavimas. Šeštojo skyriaus pirmajame skirsnyje aprašoma nusikalstama veika savo sudėtimi labiausiai atitinkanti LR BK 149 str. sudėtį: „Asmuo, užpuldamas ar kitaip naudojantis smurtą ar grasindamas, verčia kitą asmenį turėti lytinius santykius, atlikti ar iškęsti, kitokią lytinį aktą, kuris atsižvelgiant į smurto prigimtį ir aplinkybes apskritai, yra sulyginamas su lytiniu aktu, turi būti baudžiamas už išžaginimą<...>. Net ir įsigaliojus naujajai Švedijos BK redakcijai, nuostatos dėl seksualinio prievartavimo nepakito. Kaip aiškinama minėtame Švedijos Teisingumo Ministerijos akte – nuostata apie seksualinę prievartą lieka galioti ir yra taikoma, kai reikalavimai dėl išžaginimo nėra įvykdyti. Švedijos BK 6 skyriaus antrajame skirsnyje aprašyta nusikalstamos veikos sudėtis labiausiai panaši į LR BK 150 str. įtvirtintą seksualinį prievartavimą: „Asmuo kuris, kitaip nei buvo aprašyta 1-ame skirsnyje, verčia kita asmenį, nusižengiant įstatymui, atlikti lytinį aktą, turi būti teisiamas už seksualinę prievartą<...>. Kaip aiškinama, nusikaltimas laikomas seksualiniu prievartavimu, kai jį padaro asmuo, kuris per neteisėtą prievartą verčia kitą asmenį imtis ar iškęsti lytinį aktą. Taip pat, kai padaromas asmens, kuris atlieka lytinį aktą kitokio pobūdžio nei nurodyta išžaginimo nuostatuose su asmeniu, kuris yra bejėgiškoje padėtyje.

Prancūzijos baudžiamojo kodekso 3 dalyje yra išskiriami seksualiniai nusikaltimai, pavadinti „Seksualinė agresija“. Taip pat pateikiamas seksualinės agresijos apibrėžimas – „tai bet koks seksualinis užpuolimas, padarytas naudojant smurtą, prievartą, grasinimus, staigų užpuolimą, kurio nebuvo galima tikėtis“. Šiame Prancūzijos BK skyriuje išžaginimas išskiriamas kaip savarankiškas nusikaltimas įtvirtintas 222-23 – 222-26) straipsniuose, kartu aprašant ir kvalifikuotas sudėtis, tuo tarpu 222-27 straipsnyje aprašoma savarankiška nusikaltimo sudėtis ir šiame straipsnyje yra numatyta baudžiamoji atsakomybė už seksualinę

agresija, kitokia nei išžaginimas. Kas konkrečiai tai per veika nėra detalizuojama, tačiau logiška būtų manyti, kad tai veika analogiška LR BK seksualiniam prievartavimui.

Estijos Respublikos BK 7 skyriuje „Nusikaltimai prieš seksualinį apsisprendimą“ šis dviejų nusikalstamų veikų skirstymas taip pat akivaizdus. Išžaginimas Estijos Respublikos BK įtvirtintas 141 straipsnyje: „Išžaginimas – lytinis aktas su asmeniu prieš jo ar jos norą, panaudojant jėgą ar pasinaudojant tuo, kad asmuo yra tokioje būsenoje, kad negali pasipriešinti ar suvokti esamą situaciją“, tuo tarpu Estijos LR BK 142 straipsnyje (prievartinis lytinės aistros tenkinimas) aprašyta nusikalstamos veikos sudėtis, kuri atitiktų LR BK 150 straipsnyje įtvirtintą sudėtį: „tas kas įtraukė asmenį lytiškai tenkinti aistrą prieš jos ar jo norą, tam kad pasiektų lytinį pasitenkinimą, kitokiu nei natūraliu lytinio santykiavimo būdu, panaudodamas jėgą, ar pasinaudodamas situacija, kad asmuo nesugebėjo pasipriešinti, ar suvokti su juo atliekamų veiksmų<...>“.

Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso 2 dalyje VII skirsnyje 18 skyriuje („Nusikaltimai Prieš Asmens Seksualinį Noliečiamumą ir Seksualinę Laisvę“) 131 straipsnyje ir 132 straipsnyje taip pat aiškiai atskiriami išžaginimas ir seksualinis prievartavimas. Čia seksualinis prievartavimas apibrėžiamas kaip homoseksualūs, lesbietiški ar bet kokie kitokie seksualiniai veiksmai, jei jie padaryti panaudojus smurtą, ar pagrasinus jį panaudoti prieš auką ar bet kuriuos kitus asmenis ar pasinaudojus bejėgiška aukos būseną. Latvijos Respublikos BK 16 skyriuje („Nusikaltimai Moralei ir seksualiniam neliečiamumui“) taip pat atskiriamas išžaginimas ir seksualinis prievartavimas, kurių sudėtis iš esmės pagal reikšmę sutampa su Lietuvos Respublikos BK numatytomis. Seksualinis prievartavimas nuo išžaginimo čia taip pat skiriasi tuo, kad tai taip pat lytinės aistros tenkinimas, santykiaujant nenatūraliu būdu, taip pat apima prievartinius lesbietiškus ir homoseksualius lytinius santykius. Nors Lietuvos Respublikos BK 150 str. dispozicijoje homoseksualizmo ir lesbietiško pasitenkinimo sąvokos nėra atskirai išskiriamos, tačiau prievartiniai homoseksualūs ir lesbietiški santykiai patenka į seksualinio prievartavimo sudėtį. Taip buvo užpildyta spraga buvusi senajame LTSR baudžiamajame kodekse kuomet vyro lytinis santykiavimas su vyru buvo atskirai išskiriamas kaip nusikaltimas, o apie moters lytinį santykiavimą su moterimi iš viso nebuvo užsimenama, ir iš esmės už šia veiką nebuvo numatyta baudžiamoji atsakomybė. Vokietijos Federacinės Respublikos Baudžiamajame kodekse Tryliktajame Skyriuje „Nusikaltimai pažeidžiant seksualinio apsisprendimo teisę“ seksualinis prievartavimas ir išžaginimas įtvirtinti 177 straipsnyje, kartu, tačiau seksualinis prievartavimas ir išžaginimas netapatinami kaip analogiškos veikos, tačiau tam tikrų

straipsnio dispozicijoje nurodytų neteisėtų veiksmų atlikimas tiek seksualinio prievartavimo, tiek išžaginimo atveju sukelia vienodas teises pasekmes ir atsakomybę. Vokietijos BK nėra išaiškinamos seksualinio prievartavimo ir išžaginimo sąvokos, tačiau iš esmės jos atitinka Lietuvos Respublikos BK įtvirtintąsias.

Austrijoje išžaginimas yra laikomas kriminaliniu nusikaltimu ir yra įtvirtintas Austrijos baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje, kuriame numatyta baudžiamoji atsakomybė tam, kas verčia asmenį, panaudodamas didelę jėgą ar sukeldamas neatidėliotinos grėsmės pavojų, kad tokia jėga bus panaudota, lytiškai santykiuoti ar iškęsti bet kokius veiksmus prilygintus lytiniam santykiavimui. Šiame straipsnyje taip pat nurodoma, kad anestezija turi būti vertinama kaip didelė jėga/ didelis poveikis. 202 šio kodekso straipsnyje įtvirtinta veika, už kurią numatyta švelnesnė baudžiamoji atsakomybė, ir kuri atitiktų Lietuvos Respublikos BK 150 str. įtvirtintą seksualinį prievartavimą.

Tuo tarpu nemažai valstybių savo baudžiamuosiuose įstatymuose išžaginimą ir seksualinį prievartavimą įtvirtina kaip vieną nusikalstamą veiką apimančią požymius būdingus tiek seksualiniam prievartavimui tiek išžaginimui., pvz., Didžiosios Britanijos Seksualinių Nusikaltimų Įstatyme (2003 m.) „rape“ (anglų k. – išžaginimas, išprievartavimas) – tai nusikaltimas, jei - a) asmuo (A) tyčia prasiskverbia per vaginą, išangę ar burną kito asmens (B) su varpa, b) B nesutinka dėl įsiskverbimo, ir (c) A protingai negali tikėtis, kad B sutinka. 1956 m. Didžiosios Britanijos Seksualinių Nusikaltimų įstatymas nusikaltimu laikė tik moters išžaginimą, kur nusikaltimo subjektu galėjo būti tik vyras. 2003 m. priimtame naujajame Seksualinių Nusikaltimų įstatyme buvo padaryta nemažai pakeitimų, ir vienas iš jų, tai, kad dabar išžaginimu laikomas neteisėtas lytinis santykiavimas tiek su vyru (analiniu, oraliniu būdais) tiek su moterimi, ir už šio nusikaltimo padarymą baudžiamojon atsakomybėn traukiamas „asmuo“ (angl. person), tai reiškia, kad tiek vyras, tiek moteris.

Suomijos baudžiamojo kodekso 20 skyriaus (seksualiniai nusikaltimai) pirmajame skirsnyje įtvirtinta išžaginimo sudėtis (antrasis šio skyriaus skirsnis įtvirtina kvalifikuotą išžaginimo sudėtį (sunkus išžaginimas), tačiau seksualinis prievartavimas, kaip savarankiška, atskira nusikalstama veikos sudėtis nėra teisiškai įtvirtinta, ją apima išžaginimas aprašytas pirmame ir antrame skirsniuose. Suomijos BK 20 skyriaus 10 skirsnyje pateikiami apibrėžimai. Lytinis santykiavimas, šio skyriaus prasme, reiškia seksualinį įsiskverbimą lytinio organo pagalba, arba, kai lytiniai organai yra nukreipti į kito asmens kūną. Lytinis

aktas, Suomijos BK apibrėžiamas kaip „aktas, kurio tikslas yra seksualinis pasitenkinimas ir kuris yra seksualiai reikšmingas atsižvelgiant į aplinkybes ir suinteresuotus asmenis“.

Seksualinių nusikaltimų atžvilgiu Lenkijos baudžiamoji teisė, anot, L. Gardocki, yra gana liberali. 1969 m. BK buvo perimtos 1932 m. BK normos, tik atsisakyta bausti už homoseksualinius santykius. 1997 m. BK tęsia šią liberalią tendenciją. Lenkijos Respublikos baudžiamojo kodekso XXV skyriuje įtvirtinti nusikaltimai „prieš seksualinę laisvę ir dorą“. Lenkijos Respublikos BK esminiai skiriasi nuo Lietuvos Respublikos BK tuo, kad nusikalstamos veikos įtvirtinamos straipsniuose, kurie skirtingai, nei mūsų šalies kodekse, neturi pavadinimų, įvardijami tik kodekso skyriai, įtvirtinantys atskiras nusikalstamų veikų grupes. Kaip teigiama Lenkijos baudžiamosios teisės vadovėlyje, BK XXV skyriaus pavadinime minimi nusikaltimai **prieš dorą** (pornografijos platinimas, sąvadavimas, prekyba žmonėmis) reiškia, kad BK 202 ir 204 str. saugo dorovines normas, reguliuojančias žmonių seksualinį elgesį. Šis pavadinimas smulkiau nepaaiškina tų normų, o tuo pačiu ir jas saugančių įstatymų prasmės. Lenkijos BK 197 str. nustatyta, kad išprievartavimas yra nusikaltimas, pažeidžiantis seksualinio gyvenimo laisvę. Tai kito asmens privertimas prievarta, neteisėtais grasinimais ar apgaule lytiškai santykiauti (BK 197 str. 1 d.) arba pasiduoti kitiems seksualiniams veiksams, arba atlikti tokius veiksmus (BK 197 str. 2d.). Kaip teigiama Lenkijos teisininko L. Gardocki baudžiamosios teisės vadovėlyje, lytiniais santykiais laikomi ir jų pakaitalai, pvz., oraliniai, analiniai arba homoseksualiniai santykiai. „Kiti seksualiniai veiksmai yra kitoks negu lytiniai santykiai lytinę aistrą tenkinantis elgesys (masturbacija, seksualinis apgraibymas)“¹⁵. Lenkijos Aukščiausiojo Teismo (1995-05-19 AT nutarimas, I KZP 17/99, OSNKW 1999, Nr. 7-8, 37 p.) išreikštas požiūris, kad „kiti seksualiniai veiksmai yra kitoks negu lytiniai santykiai elgesys, kai kaltininkas seksualiai liečiasi prie nukentėjusiojo kūno.

Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalgoje, patvirtintoje 2004 m. gruodžio 30 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimu Nr. 49, išaiškinta, kad, lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę tik tais atvejais, kai tai daroma prieš nukentėjusiojo asmens valią. Teigiama, kad lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas prieš nukentėjusiojo asmens valią yra tada, kai tai daroma nesutinkant vienam iš asmenų,

---

¹⁵ GARDOCKI, L. *Prawo karne*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2004. 249 psl.

dalyvaujančių lytiškai santykiuojant ar tenkinant lytinę aistrą. Vieno iš asmenų nesutikimas turi būti išreikštas ir kaltininkas turi suvokti kito asmens nesutikimą.

Tam, kad lytinis santykiavimas, arba lytinės aistros tenkinimas užtrauktų baudžiamąją atsakomybę, pagal Lietuvos Respublikos BK 149 str., arba Lietuvos Respublikos BK 150 str., reikalingas bent vienas iš 4 alternatyvių požymių:

- a) fizinio smurto panaudojimas,
- b) grasinimas panaudoti fizinį smurtą (psichinis smurtas),
- c) kitoks galimybės priešintis atėmimas,
- d) pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime Nr. 49 pateikiami išsamūs išaiškinimai dėl visų šių alternatyviųjų požymių. Šio nutarimo 6 punkte išaiškinta, kad lytinis santykiavimas arba kitoks lytinės aistros tenkinimas **panaudojant fizinį smurtą** yra tada, kai nukentėjusiojo asmens esamam ar galimam pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja veiksmus, kuriais pažeidžiamas nukentėjusiojo asmens kūno neliečiamumas, žmogaus kūno audinių ar organų anatomicinis vientisumas arba jų funkcijos. „Tai gali būti nukentėjusiojo mušimas, rankų užlaužimas, nukentėjusiojo užgulimas, prispaudimas, smaugimas, priverstinis alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų ar žmogaus valią paveikiančių vaistų sugirdymas ir pan.“¹⁶. Pabrėžiama, kad jei prieš nukentėjusįjį fizinis smurtas panaudojamas ne pasipriešinimui įveikti, o kitiems tikslams (pavyzdžiui, siekiant atkeršyti dėl asmens nesutikimo lytiškai santykiuoti, dėl nepasisekusių lytinių santykių ar dėl įžeidimo) arba fizinis smurtas panaudojamas po lytinių santykių ar lytinės aistros tenkinimo, fizinio smurto panaudojimas priklausomai nuo kilusių padarinių kvalifikuojamas kaip atskiras nusikaltimas (pvz., BK 135, 138 ar 140 straipsni).

Minėto nutarimo 8 punkte aiškinama, kad lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas **grasinant panaudoti fizinį smurtą** (psichinis smurtas) yra tada, kai nukentėjusiojo asmens esamam ar galimam pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja veiksmus, kurie yra grasinamojo pobūdžio nukentėjusiojo asmens atžvilgiu. „Grasinimai panaudoti fizinį smurtą gali būti išreiškiami žodžiais (pavyzdžiui teigiant, kad jei nukentėjusysis asmuo nesutiks lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku, prieš jį bus panaudotas fizinis smurtas) arba kitokio pobūdžio veiksmais (pavyzdžiui, į nukentėjusįjį nukreipiamas peilis, šautuvas ar kitas daiktas, kuriuo galima

---

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimo Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // *Teismų praktika*, 2005. Nr. 22. 6 punktas.

sužaloti kūną)¹⁷. Pabrėžiama, kad laiko požiūriu grasinimas turi būti padaromas prieš lytinį santykiavimą ar lytinės aistros tenkinimą, nes jei grasinimas išsakomas po lytinio santykiavimo ar jam nepasisėkus, tokia veika gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę pagal Lietuvos Respublikos BK 145 straipsnį. Grasinimas paprastai siejamas su fizinio smurto panaudojimu prieš nukentėjusįjį, tačiau, nutarime išaiškinta, kad jei grasinama panaudoti fizinį smurtą prieš kitus asmenis, veikia gali būti kvalifikuojama kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas tik tuo atveju, jei kitas asmuo yra toje pačioje vietoje kaip kaltininkas ar nukentėjusysis ar su juo palaikomas ryšys, grasinama prieš kitą žmogų smurtą panaudoti tuoj pat, jei nukentėjusysis nesutiks su kaltininko reikalavimais ir toks grasinimas palaužė nukentėjusiojo pasipriešinimą. Kaip pavyzdys, pateikiama situacija, kada grasinama nesutikimo atveju sumušti ar pagrobti tame bute ar kitoje vietoje esantį mažametį sūnų ar ligotą motiną, sutuoktinį ir pan.).

Lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas **kitaip atimant galimybę priešintis** – tai požymis, atsiradęs priėmus naujajį, dabar galiojantį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. Senajame BK šio požymio nebuvo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato nutarime “Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ Nr. 49, 9 punkte išaiškinta, kad lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas kitaip atimant galimybę priešintis yra tada, kai nukentėjusiojo asmens pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja būdus, kurių neapima terminai „fizinio smurto panaudojimas“ ar „grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą, „ar pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle“, tačiau jais palaužiama nukentėjusiojo asmens valia priešintis ir pažeidžiama jo seksualinė laisvė, dėl to lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas įvyksta prieš nukentėjusiojo valią. „Tai gali būti nukentėjusiojo surišimas (jei tam nenaudojamas smurtas), migdomųjų ar kitokių valią paralyžiuojančių vaistų, narkotinių arba psichotropinių medžiagų sugirdymas nukentėjusiajam be jo žinios ar apgaule arba kitaip prieš jo valią, melagingas kokios nors reikšmingos nukentėjusiojo apsisprendimui žinios pranešimas, uždarymas į izoliuotą patalpą atimant laisvę“¹⁸. Nurodoma, kad kitoks galimybės priešintis atėmimas gali būti grasinimas tuoj pat sunaikinti ar atimti turtą, palikti vieną be pagalbos miške ar kitoje nuošalioje vietoje ir pan.

---

¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimo Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // *Teismų praktika*, 2005. Nr. 22. 7 punktas.

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimo Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // *Teismų praktika*, 2005. Nr. 22. 9 punktas.

Dar vienas požymis, kurį būtina aptarti kalbant apie išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėtis – tai **pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle**. Daugelio valstybių baudžiamieji įstatymai įtvirtinantys išžaginimo ir seksualinio prievartavimo nusikalstamas veikas, taip pat įtraukia į straipsnių dispozicijas šį alternatyvųjį požymį. Ką reikėtų laikyti „bejėgiška nukentėjusiojo būkle“? Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, 10 punkte nurodoma, kad tokia būklė yra tada, kai lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas įvyksta išoriškai nenaudojant jokių veiksmų nukentėjusiojo valiai palaužti ar pasipriešinimui įveikti, tačiau, kita vertus, negaunamas nukentėjusiojo asmens sutikimas lytiškai santykiauti ar lytinei aistrai tenkinti dėl priežasčių, susijusių su nukentėjusiojo fizine ar psichine būkle. Nukentėjusiojo asmens fizinė būklė, kuri gali nulemti bejėgišką būklę, kaip nurodoma nutarime, gali būti asmens neįgalumas, amžius ar liga, dėl kurios jis negali pasipriešinti kaltininkui. Nukentėjusiojo bejėgišką būklę gali lemti ir miegas. Nukentėjusiojo psichinė liga, atimanti galimybę suvokti su juo daromų veiksmų pobūdį ir esmę, taip pat gali lemti bejėgišką būklę, todėl šiam faktui nustatyti gali būti gaunama specialisto išvada arba skiriama teismo psichiatrinė ekspertizė. J. Nocius „nusikaltimai žmogui“ pastebėjo, kad psichikos ligoniai dažnai turi padidėjusį seksualinį potraukį ir yra iniciatoriai, todėl jei asmuo tai žinodamas tuo pasinaudoja – bus išžaginimas arba seksualinis prievartavimas. Lenkijos Respublikos baudžiamajame kodekse lytinis santykiavimas su asmeniu, kuris dėl bejėgiškos būklės ar psichikos sutrikimų, nesuvokia arba negali suvokti su juo atliekamų veiksmų, išskiriama ir įtvirtinama atskirame 198 straipsnyje. Jungtinės Karalystės Seksualinių nusikaltimų įstatyme (Sexual Offences Act 2003) 30 straipsnyje išskiriama savarankiška nusikalstama veika – seksualinė veikla su asmeniu, kuris dėl protinių sutrikimų negali pasirinkti. Straipsnis numato atsakomybę už lytinį santykiavimą arba lytinės aistros tenkinimą su asmeniu, kuris, kaip nurodoma šio straipsnio 2 dalyje nesugeba atsisakyti nuo tokių su juo atliekamų veiksmų todėl, kad arba (a) „jis stokoja gebėjimo pasirinkti, ar susitarti dėl lietim, ar todėl, kad jis stokoja pakankamo supratimo ar protingai numatomų pasekmių to, kas daroma, ar dėl bet kokios kitos priežasties“, arba (b) jis nesugeba pasakyti asmeniui, apie savo pasirinkimą“. (3) šio straipsnio dalyje nustatyta, jog asmuo, kaltas dėl nusikaltimo po šiuo skyriumi, jei lietim as apėmė — (a) įsiskverbimą į B išangę ar vaginą su dalimi A kūno ar kažkuo kita, (b) įsiskverbimą į B burną su A varpa, (c) įsiskverbimą į A išangę ar vaginą su dalimi B kūno, ar (d) įsiskverbimą į A burną su B varpa. A šiuo atveju – nusikaltimo kaltininkas, B – auka.

Bejėgiškoje būklėje asmuo gali būti ir dėl apsvaigimo nuo alkoholio, narkotinių arba psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo ir, kaip išaiškinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nuarime Nr. 49, užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal BK 149 ar 150 str., jei teismas nustato, jog apsvaigimas taip paveikė nukentėjusį, kad atėmė galimybę suprasti su juo daromų veiksmų esmę ar priešintis kaltininkui, ir lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas įvyko prieš nukentėjusiojo valią. Anot J. Nociaus, lengvas vidutinis girtumas, apsvaigimas nuo narkotikų nesudaro bejėgiškos būklės, o stiprus apsvaigimas, tuo labiau, kai moteris yra praradusi sąmonę, - yra bejėgiška būklė. „Tačiau kai moteris, suvokdama, partnerio, sugėrovo ketinimus, pati sąmoningai nusigeria, partnerio lytinis santykiavimas su ja, nors ir praradusia sąmonę, nelaikomas išžaginimu, nes toks moters elgesys rodo jos sutikimą“.

Jungtinės Karalystės „Seksualinių nusikaltimų įstatyme“ (2003 m.), išskiriant išžaginimo nusikaltimą, pabrėžtina tai, kad išžaginimo esmę sudaro tai, kad nėra duotas aukos sutikimas. Tačiau, dauguma autorių išskiria, kad sutikimas yra sudėtinga sąvoka, problemų kyla, kai sutikimas duodamas apsirikus, per klaidą, ar dėl grasinimų. 1994 m. įstatymas vėl įvykdo sąlyga, sukuriančią 1885 m. Baudžiamosios Teisės Taisyklę ir vėl įvykdytą 1956 m. įstatyme, kur pabrėžia, kad „vyras taip pat nusikalsta išžaginimas, jei jis skatina ištekėjusią moterį turėti lytinį aktą su juo, vaidindamas jos vyrą“.

Dar viena kategorija kuomet daroma klaida dėl sutikimo yra tada, kai su nukentėjusiaja yra atliekamas lytinis aktas todėl, kad, pavyzdžiui, ji buvo kaltininko įtikinta, kaip Flattery ir Williams bylose, kad jis įvykdo chirurginę operaciją, kad pagerintų jos dainavimo balsą. Linekar teismas pasakė, kad "tai yra ne sutikimas dėl lytinio akto, o apgaulės gydytojo ar choro meistro, kuris daro nusikaltimą - išžaginimą". Kodekso projekte (cl (89) (2) (a), teigiama, kad neturėtų būti vertinama, kaip sutikimas, jei ji moteris duoda, dėl to, kad kyla grėsmė, kad prieš ją bus panaudota jėga ir ji mano, kad jėga, jei ji nesutiks, bus panaudota nedelsiant ar anksčiau nei ji spės save nuo jos apsaugoti.

Lytinis santykiavimas, kai tai pasiekama apgaulės būdu, piktnaudžiaujant pasitikėjimu, pvz., melagingai žadant vesti, amžinai mylėti, pagal Lietuvos Respublikos BK nėra nusikaltimas, nes moteris nėra bejėgiškos būklės. Tokios pačios pozicijos laikomasi ir anglosaksų teisinėje sistemoje, kur komentuoju išžaginimo nusikaltimą teigiama, kad „nebus laikoma, kad nebuvo gautas sutikimas, jei moteris sutiks lytiškai santykiuoti su vyru, patikėjusi melu dėl jo turto, socialinės padėties išsilavinimo“. Anot J. Nociaus, patiklumas, kvailumas nėra patologija. Tokiais atvejais apgaule pasiekiamas sutikimas.

Apgaulė yra vienas iš išprievartavimo būdų, nurodytų Lenkijos Respublikos BK. Pasak L. Gardocki, apgaulė – tai ne bet koks kito asmens suklaidinimas, o tik toks kaltininko elgesys, kai suklaidindamas auką, jis atima jai galimybę priešintis ir tada prieš jo valią su ja atlieka Lenkijos Respublikos BK 197 str. nurodytus veiksmus. Kaip nurodo Lenkijos Aukščiausiasis Teismas (197409-26 AT išaiškinimas, III KR 105/74, OSNKW 1974, Nr. 12) nėra apgaulė pilnametės, žinančios alkoholio poveikį moters įkalbėjimas gerti alkoholinius gėrimus, jeigu įkalbėjusysis turėjo tikslą lytiškai santykiauti su apsvaigusia moterimi. Tačiau apgaule galima laikyti apsvaigimą slapta davus narkotikų arba seksualinius veiksmus, atliekamus prisidengus medicinine apžiūra.

Kalifornijos valstijos BK 261 straipsnyje įtvirtinant išžaginimo sudėtį, 4-ame šio straipsnio paragrafe įtvirtintas išžaginimas, įvykdytas su asmeniu kuris nėra nusikaltėlio sutuoktinis, kai nukentėjusysis yra tuo laiku nesuvokiantis lytinio akto, ir tai žinoma kaltininkui. Šiame paragrafe nukentėjusysis "nesuvokia lytinio akto" ir nesugeba pasipriešinti dėl šių aplinkybių: a) buvo be sąmonės arba miegojo; b) nežinojo, nesuvokė, nesuprato, kad lytinis aktas įvyko; c) dėl to, kad nežinojo, nesuvokė, nesuprato kokios savybės būdingos lytiniam aktui, buvo kaltininko apgautas.

Lenkijos Respublikos BK 198 str. numatytas nusikaltimas sukelia tokias pat pasekmes kaip ir išprievartavimas, tik kitu būdu – pasinaudojant kito asmens bejėgiškumu arba neveiknumu, kai jis dėl protinio atsilikimo ar psichinės ligos negali suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti. „Bejėgiškumu laikomas negalėjimas fiziškai pasipriešinti, pvz., surišimas, apsvaigimas nuo alkoholio, narkozė, paralyžius“¹⁹ Pasak L. Gardocki, nėra nusikaltimo, kai nepaisant BK 198 str. nurodytos būklės asmuo sutinka kartu gyventi seksualinį gyvenimą. Kaip pavyzdys pateikiama situacija, kai vyras ar sužadėtinis tęsia seksualinį gyvenimą su moterimi, kuri susirgo psichine liga.

Tiek išžaginimas, tiek seksualinis prievartavimas yra formalios nusikalstamų veikų sudėtys. Išžaginimas ir seksualinis prievartavimas, pagal Lietuvos Respublikos BK yra laikomas baigtais nuo lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo pradžios nepriklausomai nuo to, ar kaltininkas pabaigė lytinį aktą, ar patenkino lytinę aistrą. „Įstatymų leidėjas nesieja padarytos veikos kvalifikavimo nei su išžaginimo ir seksualinio prievartavimo veiksmų pabaiga, nei su dėl to kilusiais padariniais.“²⁰

¹⁹ GARDOCKI, L. *Prawo karne*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2004. 251 psl.

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimo Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // *Teismų praktika*, 2005. Nr. 22. 13 punktas.

Kalifornijos valstijos BK 263 straipsnyje nustatyta, kad išžaginimo kaltė susideda smurte asmeniui ir išžaginimo aukos jausmams. „Bet koks seksualinis įsiskverbimas, nors ir nežymus, yra pakankamas, kad užbaigtų nusikaltimą“.

Lietuvos Respublikos BK 21 straipsnyje nurodyta, kad asmuo atsako tik už rengimąsi padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. „Kadangi pagal BK 11 straipsnio 5 ir 6 dalis nusikaltimai, numatyti BK 149 straipsnio 1,2 ir 3 dalyse ir BK 150 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse, priskiriami prie sunkių, o BK 149 straipsnio 4 dalyje ir BK 150 straipsnio 4 dalyje – prie labai sunkių nusikaltimų, vadovaujantis BK 21 straipsniu, baudžiamoji atsakomybė už juos išskyla ir dėl rengimosi padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą“²¹. Tačiau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato Nutarime Nr. 49, 13 punkte nurodoma, kad rengimasis padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą atibojamas nuo pasikėsینimo padaryti minėtus nusikaltimus pagal tai, ar kaltininkas pradėjo realizuoti BK 149 ar 150 straipsnyje numatytų nusikaltimų sudėčių objektyviuosius veikos požymius. Nutarime pateikiamas išaiškinimas, kad „jei kaltininkas pradėjo naudoti fizinį smurtą ar išreiškė grasinimus jį panaudoti, arba padarė veiksmus kitaip atimdamas galimybę priešintis, padaryta veika kvalifikuojama kaip pasikėsینimas padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą pagal BK 22 straipsnio ir BK 149 straipsnio 1, 2, 3 ar 4 dalį arba 150 straipsnio 1, 2, 3 ar 4 dalį, nors kaltininkas ir nepradėjo lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo dėl to, kad jam nepavyko įveikti nukentėjusiojo pasipriešinimo, arba dėl kitų nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių. Jei asmuo siekia padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, pasikėsینimu gali būti laikomas nukentėjusiojo pernešimas į nusikaltimo vietą, jo nurengimas ar kiti panašaus pobūdžio veiksmai“. Tuo tarpu, jei kaltininkas, panaudodamas fizinį smurtą, grasinimus tuoj pat jį panaudoti ar kitaip atimdamas galimybę priešintis, tenkino su nukentėjusiuoju lytinę aistrą, tačiau lytinio santykiavimo pradėti nepavyko dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo kaltininko valios, veika kvalifikuojama pagal BK 150 straipsnio atitinkamą dalį kaip baigtas seksualinis prievartavimas ir pagal BK 22 straipsnį bei 149 straipsnio atitinkamą dalį kaip pasikėsینimas padaryti išžaginimą.

Suomijos Respublikos BK taip pat yra numatyta baudžiamoji atsakomybė už pasikėsینimą išžaginti. Pirmojo skirsnio („Išžaginimas) 3 dalyje ir Antrojo skirsnio („Sunkus išžaginimas“) 2 dalyje nurodoma, kad „kėsینimasis (padaryti šias nusikalstamas veikas) yra baudžiamas“. Švedijos karalystės BK 6 skyriaus 15 skirsnyje nurodyta, kad pasikėsینimas

---

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimo Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // *Teismų praktika*, 2005. Nr. 22. 13 punktas.

seksualiai prievartauti arba žaginti, o taip pat kada yra kuriamas sąmokslas padaryti šias nusikalstamas veikas, tada atsižvelgiama į kodekso 23 skyrių „Skyrius apie pasikėsinimą, rengimąsi, sąmokslą ir prisidėjimą“.

Prancūzijos Respublikos BK 222-31 straipsnis nurodo, kad pasikėsinimas padaryti kitokias nusikalstamas seksualines veikas nei išžaginimas yra baudžiamas ir užtraukia tapačias bausmes kaip ir už baigtas atitinkamas nusikaltimas veikas. Vokietijos Federacinės Respublikos BK, numatyta baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti beveik visas nusikalstamas veikas žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, tačiau būtent straipsniai, liečiantys seksualinį prievartavimą ir išžaginimą, savo dalyse to nenumato.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime Nr. 49 (2004 m.), 13-ame punkte išaiškinta, kad smurto naudojimas ar kitoks atėmimas galimybės priešintis gali būti kvalifikuojamas kaip rengimasis padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą, jei jis naudojamas ne pasipriešinimui įveikti, o tik sudaryti palankias sąlygas nusikaltimui padaryti (pavyzdžiui, įsodinti nukentėjusį į automobilį ir nuvežti į nusikaltimo vietą).

Lietuvos Respublikos BK 23 straipsnyje įvirtintas savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą yra tada, kai asmuo savo noru nutraukia pradėtą nusikalstamą veiką suvokdamas, kad gali ją pabaigti. Kaip išaiškinta minėtame nutarime Nr. 49, neatsako pagal BK 149 str. ar 150 str. už padarytą veiką asmuo, savo noru nutraukęs pradėtą išžaginimą ar seksualinį prievartavimą suvokdamas, kad gali jį pabaigti. Savanoriškas atsisakymas galimas rengimosi ir pasikėsinimo padaryti nusikaltimą stadijose iki lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo pradžios momento. „Pradėjus lytinį santykiavimą ar lytinės aistros tenkinimą, savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą negalimas, nes nuo to momento nusikaltimas jau laikomas baigtu“²². Tuo pačiu nurodoma, kad atsisakymas pabaigti nusikaltimą laikomas savanorišku, jei kaltininkas suvokia, kad gali pabaigti pradėtą nusikaltimą be pavojaus savo sveikatai ar saugumui. „Nelaikomas savanorišku atsisakymas pabaigti pradėtą veiką dėl aktyvaus nukentėjusiojo pasipriešinimo, dėl netikėto kitų asmenų atsiradimo šalia, dėl nukentėjusiojo venerinės ar AIDS ligos, dėl erekcijos nebuvimo ar per silpnos erekcijos, kaltininko sveikatos sutrikimo ir pan.“²³.

---

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimo Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // *Teismų praktika*, 2005. Nr. 22. 14 punktas.

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimo Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // *Teismų praktika*, 2005. Nr. 22. 14 punktas.

Išžagavimo ir seksualinio prievartavimo **subjektyviajai pusei** būdinga tai, kad abi šios nusikalstamos veikos yra padaromos *tiesiogine tyčia*. Kaltininkas suvokia, kad naudodamas ar grasindamas panaudoti fizinį smurtą, ar kitaip atimdamas galimybę priešintis palaužia nukentėjusiojo valią arba pasinaudoja bejėgiška būkle ir nori atlikti lytinį aktą arba patenkinti lytinę aistrą. Anot, J. Nociaus, jei vyras sąžiningai klysta dėl moters nusiteikimo, nenoro lytiškai santykiauti arba dėl jos bejėgiškumo, nusikaltimo nėra. Taip pat yra ir seksualinio prievartavimo atveju – jei sąžiningai klystama, nebus inkriminuojama ši nusikalstama veika. Išžagavimo tikslas – siekis seksualiai pasitenkinti, o motyvai gali būti labai įvairūs – kerštas, siekis pažeminti nukentėjusįjį ir t.t.

Išžagavimo ir seksualinio prievartavimo **subjektu**, priėmus naująjį Lietuvos Respublikos BK, gali būti ir vyras, ir moteris. Nusikaltimo subjektas – tai fizinis, pakaltinamas, sulaukęs įstatyme numatyto amžiaus asmuo, padaręs nusikaltimą. Nusikaltimo subjektą paprastai apibūdina amžius ir pakaltinamumas. Nusikaltimo subjekto amžius – tai konkreti amžiaus riba, kurios sulaukus pripažįstama, kad asmuo gali suvokti savo veiksmų pavojingumą ir kartu gali būti atsakingas už juos. Teigiama, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas konkrečią amžiaus ribą, nuo kurios asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, atsižvelgia į žmogaus sąmoningumo lygį. Žmogaus sąmoningumo vystymasis „yra ilgas, sudėtingas procesas, kurio metu individas, palaipsniui pažindamas paprastus faktus ir reiškinius, ima suvokti ir vertinti pasaulį. Suvokdamas tikrovę žmogus pradeda vertinti ir savo elgesį“²⁴. Teigiama, kad ši galimybė suvokti savo veiksmų pobūdį, vertinti ir valdyti juos atsiranda tik tam tikrame amžiuje, kai žmogaus protiniai sugebėjimai žinių bei patirties dėka pasiekia tam tikrą lygį. Tik tuomet, kai žmogus sugeba įvertinti savo veiksmų pavojingumą, galima reikalauti, kad žmogus atsakytų už padarytus pavojingus veiksmus. Taip pat 149 ir 150 str. 5 dalyse nurodyta, kad už šias veikas asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas.

Pakaltinamumas – tai asmens sugebėjimas suprasti savo veiksmus ir juos valdyti. Tai yra vienas „iš būtinų nusikaltimo subjekto požymių, be kurio neįmanoma baudžiamoji atsakomybė“²⁵. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 18 straipsnyje įtvirtinta riboto pakaltinamumo samprata: „asmenį teismas pripažįsta ribotai pakaltinamu, jeigu darydamas šio kodekso uždraustą veiką tas asmuo dėl psichikos sutrikimo, kuris nėra pakankamas

²⁴ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003. 186 psl., 187 psl.

²⁵ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003. 188 psl.

pagrindas pripažinti jį nepakaltinamu, negalėjo visiškai suvokti pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio ar valdyti savo veiksmų“. Už Lietuvos Respublikos BK 149 str. ir 150 str. įtvirtintus išžaginimą ir seksualinį prievartavimą atsako pakaltinami arba ribotai pakaltinami abiejų lyčių asmenys, kuriems nusikalstamos veikos padarymo metu buvo suėję 16 metų, o už nepilnamečio arba mažamečio asmens išžaginimą ir seksualinį prievartavimą (vadovaujantis Lietuvos Respublikos BK 13 str.) atsakys ir asmuo, kuriam nusikaltimo padarymo metu buvo suėję 14 metų, taip pat už nepilnamečio ir mažamečio asmens išžaginimą ar seksualinį prievartavimą baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas ir juridinis asmuo (Lietuvos Respublikos BK 149 str. ir 150 str. 6 dalys). Aptariant Lenkijos Respublikos BK įtvirtintą išprievartavimo sudėtį, kaip teigiama baudžiamosios teisės vadovėlyje, jį įvykdyti gali bet kuris subjektas. Taip pat paaiškinta, kad išprievartauti gali ir vienas sutuoktinis kitą. „Santuokos ir šeimos kodekse numatyta sutuoktinių bendro gyvenimo pareiga nereiškia, kad sutuoktiniai neturi teisės laisvai spręsti, ar gyventi jiems kartu seksualinį gyvenimą, ir nesuteikia sutuoktiniui teisės įgyvendinti šią pareigą BK 197 str. numatytu būdu“²⁶.

---

²⁶ GARDOCKI, L. *Prawo karne*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2004. 250 psl.

2.2. Išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojantys požymiai

Išžaginimas ir seksualinis prievartavimas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149 str. 1 d. ir 150 str. 1 d. (šiose dalyse numatytos paprastos, neturinčios kvalifikuojančių požymių išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėtys), atsižvelgiant į BK 11 straipsnį, priskiriami prie sunkių nusikaltimų ir baudžiami labai griežtai. („Sunkus nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija šešerius metus laisvės atėmimo, bet neviršija dešimties metų laisvės atėmimo.“ – Lietuvos Respublikos BK 11 str. 5 d.). Tuo tarpu aptariamų straipsnių 2, 3, 4 dalyje įtvirtintos šių nusikaltimų sudėtys su kvalifikuojančiais požymiais, tai požymiai kurie griežtina kaltininko baudžiamąją atsakomybę. Senajame baudžiamajame kodekse kaip kvalifikuojantis požymis prie išžaginimo buvo atskirai išskiriamas pakartotinumumas, dabar galiojančiame Lietuvos Respublikos BK išskiriant išžaginimo ir seksualinio prievartavimo nusikaltimus, numatomi tokie šias veikas kvalifikuojantys požymiai (beje šie požymiai, kaip kvalifikuojantys analogiškas veikas, išskiriami ir daugelio užsienio valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose):

- a) išžaginimas arba seksualinis prievartavimas padarytas bendrininkų grupės, kuris teisniuose vadovėliuose trumpiau vadinamas „grupiškumu“;
- b) nepilnamečio asmens išžaginimas ar lytinės aistros tenkinimas su nepilnamečiu asmeniu;
- c) mažamečio asmens išžaginimas ar lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu asmeniu;

Išžaginimas ar seksualinis prievartavimas yra laikomi padaryti bendrininkų grupės,“ kai išžaginant ar seksualiai prievartaujant susitarę dalyvauja keli asmenys, iš kurių bent du yra išžaginimo ar seksualinio prievartavimo vykdytojai²⁷. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato Nutarime 49, 15 punkte išaiškinta, jog išžaginimo ir seksualinio prievartavimo vykdytoju pripažįstamas asmuo, kuris darant nusikaltimą naudojo fizinį smurtą, grasinimus ar kitais veiksmais atėmė nukentėjusiajam galimybę priešintis ir lytiškai santykiavo su nukentėjusiuoju arba tenkino su juo lytinę aistrą. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo vykdytoju laikomas ir toks asmuo, kuris naudojo fizinį smurtą, grasino ar kitais veiksmais atėmė

---

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimo Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // *Teismų praktika*, 2005. Nr. 22. 15 punktas.

nukentėjusiajam galimybę priešintis, bet lytiškai su nukentėjusiuoju nesantykiavo ir netenkino lytinės aistros. Taip pat vykdytoju laikomas asmuo, kuris nors ir nenaudojo smurto, negrasino nukentėjusiajam, tačiau, kitiems bendrininkams palaužus nukentėjusiojo pasipriešinimą arba pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle, lytiškai santykiavo su juo ar tenkino lytinę aistrą.

Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo vykdytoju pripažįstamas ir toks asmuo, kuris, kaip aiškinama, minėtame nutarime, organizavo, kurstė ar padėjo padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą asmeniui, kuris dėl amžiaus ar psichinės būklės neatsako pagal baudžiamuosius įstatymus. Jei asmuo darant nusikaltimą dalyvauja ir kaip organizatorius ar kurstytojas, ir kaip padėjėjas, jo veika kvalifikuojama pagal BK 24 straipsnio 4 ar 5 ir 6 dalį ir BK 149 ar 150 straipsnio atitinkamas dalis.

Jei asmuo darant nusikaltimą dalyvauja kaip organizatorius, kurstytojas ar (ir) padėjėjas ir kartu kaip vykdytojas, kvalifikuojant jo veiką BK 24 straipsnis nenurodomas, tačiau nuosprendžio aprašomojoje dalyje turi būti įvardyti visi jo veiksmai ir vaidmenys.

Išžaginimas ar seksualinis prievartavimas, padarytas organizuotos grupės, kvalifikuojamas tik pagal BK 149 straipsnio 2 dalį arba 150 straipsnio 2 dalį nepriklausomai nuo konkretaus bendrininko vaidmens padarant nusikaltimą.

Išžaginimas ar seksualinis prievartavimas, padarytas nusikalstamo susivienijimo, kvalifikuojamas pagal BK 249 straipsnio atitinkamą dalį ir pagal BK 149 straipsnio 2 dalį arba 150 straipsnio 2 dalį nepriklausomai nuo konkretaus nusikalstamo susivienijimo nario vaidmens padarant išžaginimą ar seksualinį prievartavimą.

Rusijos Federacijos BK 18 skyriaus 131 straipsnyje „Išžaginimas“ bei 132 straipsnyje (smurtiniai seksualiniai veiksmai) 2- osiose straipsnių dalyse (b) punktuose, panašiai kaip ir Lietuvos Respublikos BK taip pat yra įtvirtintas šis požymis. Nustatyta, kad išžaginimas/smurtiniai seksualiniai veiksmai atlikti grupės asmenų, grupės asmenų, parengusių sąmokslą, ar organizuotos grupės, turi būti baudžiamas griežčiau.

Prancūzijos Respublikos BK 222 – 24 numatyta griežtesnė – 20 metų laisvės atėmimo bausmė, kai išžaginimo nusikaltimą padaro 2 ar daugiau nusikaltėlių ar bendrininkų.

Švedijos karalystės baudžiamojo kodekso 6 skyriaus pirmajame skirsnyje įtvirtinant išžaginimo nusikaltimą, IV paragrafe nustatyta, kad „jei nusikaltimas, aprašytas I ir II paragrafe yra sunkus, bausmė skiriama už sunkų išžaginimą nuo 4 iki 10 metų įkalinant. Įvertinant padėtį, ar nusikaltimas sunkus, ypatingas dėmesys turi būti skirtas, atsižvelgiant ar smurtas, ar grėsmė buvo labai rimtos prigimties, *ar dalyvavo daugiau nei vienas asmuo*, ar

nusikaltėlio naudotas metodas buvo nuožmus ir brutalus.“ Grupiškumas, kaip kvalifikuojantis nusikaltimą požymis, yra nustatytas ir Švedijos BK 6 skyriaus 2 skirsnio III paragrafe. Seksualinis prievartavimas pagal Švedijos BK taip pat laikomas sunkiu, nusikaltimu, jei jame dalyvauja daugiau nei 1 asmuo.

Suomijos Respublikos BK 20 Skyriuje, 2 dalyje įtvirtintas „Sunkus išžaginimas“, kaip savarankiška nusikaltimo sudėtis, kur 2 dalyje, taip pat nurodomas grupiškumo požymis, kuris daro išžaginimą sunkiu nusikaltimu. „Jei *nusikaltimas yra įvykdomas keleto asmenų*, ar ypač sunkiai sukeltos psichinės ar fizinės kančios,“ –išžaginimas yra vertinamas kaip sunkus nusikaltimas.

Vokietijos BK 177 straipsnyje įtvirtinant išžaginimą ir seksualinį prievartavimą, 2 dalyje nurodoma, ką reikėtų laikyti ypatingai rimtais atvejais, kada bausmė griežtinama, ir kaip vienas iš tokių atvejų 2 punkte nurodomas atvejis, kai veiksmai atliekami dalyvaujant kartu daugiau nei vienam asmeniui.

Latvijos Respublikos BK 159 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta kvalifikuota išžaginimo sudėtis ir kaip vienas iš kvalifikuojančių požymių įtvirtintas atvejis, kai išžaginimą padaro grupė asmenų. Tuo tarpu Estijos Respublikoje, BK 141 str. 2 dalies 2 punkte taip pat nustatyta, kad skiriama griežtesnė bausmė už išžaginimą, kuris padarytas 2 ar daugiau asmenų.

Lenkijos Respublikos BK numato išprievartavimą sunkinančias aplinkybes. Tai atvejai, kai kaltininkas elgiasi ypač žiauriai arba veikia kartu su kitu asmeniu (grupinis išprievartavimas). Kaip nurodoma baudžiamosios teisės vadovyje, ypatingu žiaurumu laikomos ne tik žiauresnės negu reikia aukos pasipriešinimui palaužti priemonės, bet ir suteikimas jai kitų sveikatai pavojingų kančių, net jei tai daroma siekiant palaužti pasipriešinimą. 1972-12-21 Lenkijos AT nutarime, VI KZP 64/72, OSNKW 1973, Nr. 2-3, išaiškinta, kad ypatingu žiaurumu laikoma pvz., aukos trenkimas galva į sieną, užkasimas, vaiko išprievartavimas, matant artimiesiems, daugkartinis ar ilgai trunkantis prievartavimas, ypatingai šlykštūs veiksmai.

Nepilnamečio asmens išžaginimas ir seksualinis prievartavimas, kaip kvalifikuojantys šiuos nusikaltimus požymiai, įtvirtinami Lietuvos Respublikos BK 149 str. ir 150 str. 3 dalyse. Kitų valstybių baudžiamieji kodeksai, įstatymai nepilnamečio asmens išžaginimą ir seksualinį prievartavimą išskiria kaip savarankiškas nusikalstamas veikas. Nepilnamečės išžaginimas, pagal Lietuvos Respublikos BK yra tas atvejis, kai nukentėjusioji neturi 18 metų, bet yra vyresnė nei 14 metų amžiaus, ir kaltininkas tą aplinkybę žinojo, numatė, arba,

sprendžiant iš įvykio aplinkybių, turėjo ir galėjo numatyti. Anot J. Nociaus, šio požymio atžvilgiu turi būti kaltė, bent neatsargi. Jeigu kaltininkas sąžiningai klydo dėl nukentėjusiosios amžiaus, ne tik nenumatė, bet ir neturėjo ar negalėjo tai numatyti, ši aplinkybė jam negali būti inkriminuojama, bent teoriškai. A. Pėstininkas „Nusikaltimai asmeniui“ nepilnametės išžaginimą apibūdino kaip itin pavojingą visuomenei nusikaltimą. Pasak jo, juo pažeidžiamas normalus fizinis ir psichinis jos vystymasis, jai padaroma didelė moralinė žala, o kai kada labai sutrikdoma jos sveikata. Kitas ne mažiau pavojingas požymis yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos BK 150 str. 3 dalyje – tai lytinės aistros tenkinimas su nepilnamečiu. Šiuo atveju nukentėjusiuoju, skirtingai, nei išžaginimo atveju, gali būti ir berniukas, turintis 14 metų, bet neturintis 18 metų amžiaus.

Dar griežtesnė baudžiamoji atsakomybė pagal Lietuvos Respublikos BK taikoma kai minėti nusikaltimai atliekami su mažamečiais asmenimis (LR BK 149 str. 4 d, 150 str. 4 d.). Laikomasi bendros taisyklės – santykiavimas su mažamečiu, arba lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu, nors ir jam sutinkant, laikomas išžaginimu pasinaudojant bejėgiška būkle. Mažamečiu pripažįstamas asmuo, neturintis 14 metų amžiaus. Tokiu atveju nepakanka nustatyti amžių (kad neturi 14 metų), bet ir tai, kad nesuvokė veiksmų socialinės esmės.

Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. nutarimo Nr. 49, 19 – ajį punktą, išžaginimą ar seksualinį prievartavimą kvalifikuojančio požymio nesuvokimas nepašalina asmens kaltės ir baudžiamosios atsakomybės už išžaginimą ar seksualinį prievartavimą. Išaiškinta, kad jei kaltininkas darydamas išžaginimą ar seksualinį prievartavimą nesuvokė bendrininkų grupės, nukentėjusiojo nepilnametystės ar mažametystės požymio, šis požymis negali būti jam inkriminuotas, jei dėl to nėra jo kaltės. Tačiau jei asmuo nesuvokė, kad nukentėjusysis yra nepilnametis ar mažametis, tačiau pagal bylos aplinkybes, nukentėjusiojo fizinius duomenis ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo tai suvokti (neatsargi kaltė dėl šių kvalifikuojančių požymių), kaltininko veika kvalifikuojama pagal BK 149 straipsnio 3 ar 4 dalį, ar 150 straipsnio 3 ar 4 dalį.

Latvijos Respublikos BK analogiškai kaip ir mūsų šalies BK nepilnametės išžaginimas įtvirtintas kaip kvalifikuota sudėtis 159 str. 2 dalyje, o kaip itin kvalifikuojantis išžaginimą požymis, laikomas mažametės išžaginimas, numatytas šio straipsnio 3 dalyje. Analogiškai kvalifikuojantys požymiai numatyti ir 160 str. 2 ir 3 dalyse, įtvirtinant seksualinį prievartavimą. Estijos Respublikos BK mažametystė ir nepilnametystė nėra išskiriamos atskirai, tiesiog 141 str. 2 dalyje nustatyta, kad lytinis aktas prieš jo ar jos norą vartojant jėgą ar naudos gavimą iš situacijos, kurioje asmuo nėra gebantis pradėti pasipriešinimą ar suvokti

situaciją, jei tai atliekama prieš asmenį, jaunesnį nei 18 metų amžiaus, turi būti baudžiama griežčiau (nuo 6 iki 15 metų laisvės atėmimo).

Rusijos BK 131 ir 132 straipsniuose, kurie įtvirtina išžaginimą ir seksualinį prievartavimą, „tiesiogiai nurodoma, jog šias dvi sudėtis kvalifikuojantis požymis yra kaltininko žinojimas, kad nukentėjusysis nėra sulaukęs 14 arba 16 metų“²⁸.

Prancūzijos Respublikos BK 222 – 24 straipsnyje nurodoma, kad už išžaginimą baudžiama griežčiau (20 metų laisvės atėmimo), jei, kaip nurodyta šio straipsnio 2 dalyje, tai padaryta su jaunesniu nei 15 metų nepilnamečiu.

Priėmus naująjį Lietuvos Respublikos BK išnyko kvalifikuojantis požymis, kuris numatytas daugelyje kitų pasaulio šalių baudžiamuosiuose kodeksuose, įtvirtinant išžaginimo ir seksualinio prievartavimo nusikaltimus. Tai – pakartotinumumas. Pakartotinumumas, kaip išžaginimą ir seksualinį prievartavimą kvalifikuojantis požymis išlikęs ir numatytas galiojančiame Rusijos Federacijos baudžiamajame kodekse (131 str. 2 d. a) punkte ir 132 str. 2 dalies a) punkte). Senajame Lietuvos Respublikos BK 118 str. 2 d. įtvirtintas pakartotinumumas, kaip kvalifikuojantis šį nusikaltimą požymis, buvo suprantamas kaip situacija, kada išžagina asmuo, pirmiau padaręs tokį pat nusikaltimą. „Toku laikomas asmuo, tiek nuteistas už anksčiau padarytą išžaginimą (jeigu teistumas neišnyko ir nebuvo panaikintas), tiek nenuteistas (jeigu buvo iškelta ar gali būti keliami byla ir nėra suėjęs patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminas“²⁹. Pakartotinumumu anksčiau galiojusiam LTSR BK nebuvo laikoma, kai išžaginimas ar pasikėsinimas išžaginti yra tęstinis, t.y. nukentėjusioji žaginama kelis kartus iš eilės ir tai sudaro vieno nusikaltimo sumanymo epizodus. Priėmus naująjį Lietuvos Respublikos BK, pakartotinumumas nebuvo įtrauktas nei į 149 str., nei į 150 str. kaip kvalifikuojantis šias veikas požymis.

Aptariant išžaginimo ir seksualinio prievartavimo, numatytų Lietuvos Respublikos BK 149 str. ir 150 str. požymius, svarbu išskirti ir situaciją, kai asmens padarytoje veikoje yra keli išžaginimą ar seksualinį prievartavimą kvalifikuojantys požymiai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. nutarime Nr. 49, 16 punkte pateikiamas išaiškinimas, kad tokiu atveju, veika kvalifikuojama pagal BK 149 ar 150 straipsnio dalį, numatančią patį sunkiausią kvalifikuojantį požymį, tačiau nuosprendžio

---

²⁸ ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus veikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. *Teisė*, 2008, Nr. 66(1). 14 punktas.

²⁹ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis. 1 knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2001. 227 psl.

aprašomojoje dalyje turi būti nurodomi visi byloje nustatyti padaryta nusikaltimą kvalifikuojantys požymiai.

Lietuvos Respublikos BK atskirai nėra aprašytos ir įtvirtintos situacijos, kuomet išžaginimu ar seksualiniu prievartavimu yra sutrikdoma nukentėjusiųjų sveikata ar netgi sukeliama mirtis. Žalingi padariniai, kuriuos sukėlė išžaginimas arba seksualinis prievartavimas – pagal naująjį Lietuvos Respublikos BK bus kvalifikuojama kaip nusikaltimų sutaptis. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato Nutarimą Nr. 49, 7 punkte pateiktą išaiškinimą, jei dėl išžaginimo ar seksualinio prievartavimo metu panaudoto fizinio smurto nukentėjusiajam padaromas nesunkus ar nežymus sveikatos sutrikdymas arba sukeliamas fizinis skausmas, padaryta veika papildomai pagal BK 138, 139 ar 140 straipsnį nekvalifikuojama. Tačiau jei dėl panaudoto fizinio smurto nukentėjusiojo pasipriešinimui palaužti jam padarytas tyčinis sunkus sveikatos sutrikdymas, padaryta veika kvalifikuojama kaip kelių nusikaltimų idealioji sutaptis – pagal BK 149 ar 150 straipsnį ir 135 straipsnio atitinkamą dalį.

Nužudymas išžaginimo ar seksualinio prievartavimo metu priklausomai nuo nužudymo padarymo laiko, kaip tai išaiškinta minėtame nutarime, kvalifikuojamas kaip nusikaltimų idealioji ar realioji sutaptis pagal Lietuvos Respublikos BK 129 straipsnio atitinkamą dalį ir BK 149 ar 150 straipsnio atitinkamą dalį. Kai nukentėjusioji žūva ar susižaloja gelbėdamasi nuo žagintojo, teoriškai tie padariniai gali būti inkriminuojami tik esant kaltei (kaltininkas numatė ar turėjo ir galėjo numatyti). Tačiau praktikoje į tai neatsižvelgiama ir neįrodinėjama. Nukentėjusiosios nuo išžaginimo savižudybė gali sudaryti ir privedimo prie savižudybės sudėtį.

Tuo tarpu Vokietijos BK 178 str., išžaginimas ar seksualinis prievartavimas, kai tai sukelia nukentėjusiojo mirtį, įtvirtinta kaip savarankiška nusikalstama veika. Prancūzijos Respublikos BK 222 – 25 straipsnyje taip pat atskirai numatyta baudžiamoji atsakomybė už išžaginimą sukėlusį aukos mirtį. Rusijos Federacijos BK 131 str. ir 132 str. 3 dalių **a** ir **b** punktuose, išžaginimas arba seksualinis prievartavimas, kai tai sukelia dėl aplaidumo aukos mirtį arba sukelia aukai rimtus sužalojimus, sukelia ŽIV infekciją, ar kitų rimtų pasekmių, įtvirtinami kaip itin kvalifikuojantys išžaginimą ir seksualinį prievartavimą požymiai.

3. Privertimas lytiškai santykiuoti pagal Lietuvos Respublikos ir kitų valstybių įstatymus

Privertimas lytiškai santykiuoti – tai veika, kuri daugelyje pasaulio šalių, o taip pat ir Lietuvoje suprantama kaip nusikalstama ir kurią įstatymų leidėjai linkę atskirti nuo išžaginimo ir seksualinio prievartavimo. Pagrindinis atskyrimo kriterijus tas, kad ši veika laikoma mažiau pavojinga nei išžaginimas ar seksualinis prievartavimas, nes prieš nukentėjusįjį nėra naudojamas smurtas. Nukentėjusysis yra verčiamas prieš savo norą lytiškai santykiuoti ar tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar jo nurodytu asmeniu prieš tai jam pagrasinus ar pasinaudojus tam tikru materialiniu ar tarnybiniu priklausomumu.

Privertimas lytiškai santykiuoti – tai nusikalstama veika, kuri įgavo naują prasmę, įtvirtinus ją dabar galiojančiame, 2003 m. įsigaliojusiam Lietuvos Respublikos BK. Prieš tai galiojusiam Lietuvos TSR Baudžiamajame kodekso 119 straipsnyje („Prispyrimas moteries lytiškai santykiuoti“) buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė tik už moters vertimą lytiškai santykiuoti. Vyras pagal senąjį BK negalėjo būti nukentėjusiuoju. Pagal Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso 119 str. komentaro 5 dalį, šiuo nusikaltimu buvo kėsinamasi į moters lytinę laisvę. Tačiau jau tada buvo pripažįstama, kad „nusikaltimo subjektu gali būti ne tik vyras, bet ir moteris, turintys 16 metų, nuo kurių nukentėjusioji yra priklausoma“³⁰. J. Nocius „Nusikaltimai žmogui“ aprašydamas senojo BK 119 str. pastebėjo, kad straipsnis suformuluotas taip, kad apima labai siaurą veikų ratą. „Ši norma neapima seksualinio priekabiavimo, kad ir pasinaudojant priklausomumu. Ji neapima atvejų, kai lytiškai santykiuoti priverčiama moteris, formaliai nepriklausoma nuo kaltininko. Tai akivaizdžios baudžiamojo įstatymo spragos“³¹. Taigi 2003 m. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos BK, nebeliko šių įstatymo spragų, nes atsirado dvi savarankiškos veikos – „Privertimas lytiškai santykiuoti“ (151 str.), kuris buvo praplėstas lyginat su senuoju 119 str., o taip pat atsirado ir visiškai nauja, senajame BK nežinoma veika – tai „Seksualinis priekabiavimas“, įtvirtintas 152 straipsnyje.

³⁰ Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: Mintis, 1989. 214 psl.

³¹ NOCIUS, J. Nusikaltimai žmogui. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 1998. 100 psl.

3.1. Privertimo lytiškai santykiuoti sudėties analizė pagal Lietuvos Respublikos BK

Privertimas lytiškai santykiuoti suprantamas kaip nusikaltimas ir yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 151 straipsnyje. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tas, kas grasindamas panaudoti smurtą, panaudodamas kitokią psichinę prievartą arba pasinaudodamas asmens priklausomumu privertė jį lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki trejų metų. Tai žymiai lengvesnis nusikaltimas nei išžaginimas ir seksualinis prievartavimas.

Objektyviai privertimas lytiškai santykiuoti yra ir „lytinės aistros tenkinimas kitais būdais“. Tačiau 151 str. gali būti inkriminuotas tik tais atvejais, kai nėra nei išžaginimo, nei seksualinio prievartavimo požymių visumos. Šiuo nusikaltimu **kėsina**si į žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvę (tai yra šio nusikaltimo **objektas**). *Nukentėjusiuoju* gali būti tiek vyras, tiek moteris nuo 14 metų. O tokie veiksmai mažamečio atžvilgiu sudarytų išžaginimo arba seksualinio prievartavimo sudėtį, t. y. „pasinaudojant bejėgiška būkle“. Privertimas, anot J. Nociaus, yra tada kai lytiškai santykiaujama panaudojant psichinę prievartą arba pasinaudojant nukentėjusiojo asmens priklausomumu. Privertimas yra tuo atveju, kai verčiama santykiuoti su kaltininku arba su kitu kaltininko nurodytu asmeniu.

Objektyvus požymis yra grasinimas panaudoti smurtą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. nutarimo Nr. 49 21 punkte išaiškinta, kad išžaginimas ir seksualinis prievartavimas turi būti atribotas nuo privertimo lytiškai santykiuoti, numatyto BK 151 straipsnyje. BK 149, 150 ir 151 straipsniuose numatyta baudžiamoji atsakomybė už prievartinius lytinius santykius ar lytinės aistros tenkinimą. Tačiau BK 151 straipsnio sudėtis nenumato fizinio smurto panaudojimo kaip vieno iš nukentėjusiojo valios palaužimo elementų. BK 151 straipsnyje numatytas grasinimas apima grasinimą panaudoti fizinį smurtą ir kitokią psichinę prievartą (pavyzdžiui, grasinimas sunaikinti ar sugadinti nukentėjusiojo turtą, perduoti nukentėjusiųjų prostitutacijai ir pan.). Esminis BK 151 straipsnio skirtumas nuo BK 149 ir 150 straipsnių yra ir tas, kad grasinimai priverčiant lytiškai santykiuoti yra nukreipti į jų įgyvendinimą ne tuoj pat, o ateityje.

Taip pat nutarimo 21 punkte nurodoma, kad vienas iš alternatyvių šios nusikaltimo sudėties požymių yra lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas pasinaudojant asmens priklausomumu, kuris gali kilti dėl giminystės (vaikai priklausomi nuo tėvų), santuokos, tarnybos (viršininkas ir sekretorė, darbdavys ir samdomas darbuotojas), materialinės priklausomybės (asmuo teikia materialinę paramą nukentėjusiajam) ir pan.

„Privertimas lytiškai santykiuoti“ laikomas baigtu, kai dėl minėtų grasinimų ar priklausomumo asmuo sutinka lytiškai santykiuoti ar tenkinti lytinę aistrą. Tai formalioji sudėtis. Pastangos priversti asmenį tenkinti lytinę aistrą su kaltininku traktuojamos kaip *pasikėsinimas* padaryti šį nusikaltimą. Pasak J. Nociaus, tik pasiūlymas arba faktiškas sangulavimas su priklausomu asmeniu, neverčiant jo tai daryti tais būdais, kurie nurodyti 151 str., arba to santykiavimo pasiekimas palenkus pažadais arba faktiškai suteikiant tokias privilegijas, kad ir priklausomo asmens atžvilgiu, nusikaltimo sudėties nesudaro. Atkreiptinas dėmesys, kad jei verčiamas tai daryti asmuo priklausomas su kitu asmeniu, ir tas kitas asmuo žino, kad tai yra privertimo padarinys – jis atsako kaip bendrininkas, tačiau, jei nežino, jam baudžiamoji atsakomybė neiškyla.

Privertimo lytiškai santykiuoti **subjektyvioji pusė** pasireiškia tiesiogine tyčia. Kaltininkas supranta, kad asmuo, kuriam buvo grasinama arba, kuris nuo kaltininko priklausomas nenori lytiškai santykiuoti ar kitokiu būdu tenkinti lytinę aistrą, tačiau vis tiek priverčia nukentėjusįjį taip daryti.

Šio nusikaltimo **subjektu yra** 16 metų pakaltinamas, arba ribotai pakaltinamas asmuo – tiek vyras, tiek moteris. Tam tikrais atvejais subjektas yra specialus – asmenys, kuriems nukentėjusysis yra pavaldus arba nuo kurių yra priklausomas.

Privertimas lytiškai santykiuoti yra privataus kaltinimo deliktas. 3 dalyje nustatyta, kad už šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas.

Lietuvos Respublikos BK 151 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta *kvalifikuota* privertimo lytiškai santykiuoti sudėtis. Numatyta griežtesnė atsakomybė (laisvės atėmimas iki 5 metų), kai asmuo 1 dalyje numatytus neteisėtus veiksmus atliko nepilnamečiui asmeniui.

3.2. Privertimas lytiškai santykiuoti, įtvirtintas kitų valstybių įstatymuose

Privertimas lytiškai santykiuoti, kaip nusikalstama ir draudžiama veika yra įtvirtintas ir kitose Europos ir pasaulio valstybėse.

Kalifornijos valstijos BK 266c straipsnyje numatyta atsakomybė už veiką, kurios sudėtis labai panaši į Lietuvos Respublikos BK 151 str. įtvirtintą. Šiame straipsnyje nustatyta, kad, kiekvienas asmuo, kuris skatina bet kokią kitą asmenį užsiimti seksualiniu bendravimu, seksualiniu įsiskverbimu, oraliniu aktu, kai jo ar jos sutikimas yra gautas dėl veiksmy, kurie yra padaryti su ketinimu sukurti baime, ir kurie tikrai kelia baime, ir tai priverstų protingą asmenį panašiomis aplinkybėmis veikti prieš savo laisvą valią, ir tikrai priverčia auką taip veikti, yra baudžiamas prie laisvės atėmimo grafystės kalėjime ne daugiau kaip vienerius metus ar valstybiniame kalėjime du, tris, ar ketverius metus. Šiame straipsnyje taip pat nurodoma, ką reikėtų laikyti „baime“ – „šiuo straipsnyje, "baimė" reiškia baime kūno sužalojimo ar mirties asmeniui ar bet kokiam asmeniui ar asmens šeimos nario giminaičiui.

Kaimyninės Lenkijos Respublikos baudžiamajame kodekse taip pat aiškiai atskiriama veika, savo sudėtimi panaši į privertimą lytiškai santykiuoti, įtvirtintą Lietuvos Respublikos BK. 199 straipsnyje nustatyta, kad nesvarbu kas, pasinaudodamas priklausomybės santykiais ar pasinaudodamas kritiška situacija priverčia asmenį lytiškai santykiuoti ar priverčia jį/ją paklusti kitokiam lytiniam aktui, ar padaryti tokį veiksmy, turi būti nubaustas laisvės atėmimo bausme iki 3 metų. L. Gardocki „Baudžiamoji teisė“ yra pateikiamas šio straipsnio išaiškinimas. Teigiama, kad BK 199 str. numatytas nusikaltimas sukelia tokias pat pasekmes kaip ir išprievartavimas, tik skiriasi kaltininko veikimo būdu – pasinaudojant aukos priklausomybe ar sunkia padėtimi. Nurodoma, kad asmens priklausomybe laikoma tokia jo padėtis, kai neklusnumas gali turėti jam neigiamų pasekmių. Laikoma, kad kaltininkas naudojasi tokia padėtimi, kai jis, sąmoningai veikdamas nukentėjusiojo psichiką, priverčia jį paklusti. „Pavyzdžiui, kaltininkas grasina pavaldiniui atleisti jį iš darbo, jei tas nepaklus jo seksualiniams reikalavimams“³².

Švedijos karalystės BK 6 skyriuje 3 skirsnyje taip pat įtvirtinta sudėtis, kurią galėtume prilyginti privertimui lytiškai santykiuoti. I-ame paragrafe nustatyta, kad asmuo, kuris skatina kitą asmenį turėti lytinį aktą, rimtai pasinaudodamas tuo, kad tas asmuo yra nuo jo

³² GARDOCKI, L. *Prawo karne*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2004. 251 psl.

priklausomas, turi būti nubaustas iki 2 metų laisvės atėmimo bausme. II-ame straipsnio paragrafe įtvirtinta kvalifikuota šios veikos sudėtis, nustatant, kad jei nusikaltimas yra sunkus, tai turi būti paskirta laisvės atėmimo bausmė nuo 6 mėnesių iki 4 metų už sunkų privertimą lytiškai santykiuoti. Taip pat šiame paragrafe yra paaiškinama, ką reikėtų laikyti sunkiu privertimu lytiškai santykiuoti: „Nustatant, ar nusikaltimas sunkus, ypatinga svarba turi būti skirta į tai, kiek asmenų tai atliko, kaip tai buvo atlikta, ir ar nusikaltėlis buvo žiaurus. Švedijos Teisingumo Ministerijos 2005 m. birželio mėnesio leidinyje „Nauji įstatymai dėl seksualinių nusikaltimų. „Faktiniai duomenys““ teigiama, kad šiame straipsnyje aprašomas „priklausomumas“ gali egzistuoti, pvz., tarp mokinio ir mokytojo, darbuotojo ir darbdavio.

Už privertimą lytiškai santykiuoti pasinaudojant savo padėtimi ir tuo, kad auka yra nuo kaltininko priklausoma baudžiama ir Slovėnijos Respublikoje. Baudžiamojo kodekso 19 skyriuje 184 straipsnio 1-oje dalyje nustatyta, kad tas, kas naudodamasis savo padėtimi ne pagal paskirtį, verčia savo pavaldinį, nesvarbu vyriškos ar moteriškos giminės, kuris yra nuo jo priklausomas, lytiškai santykiautų su juo, ar atlikti bet kokią kitą gašlų lytinį aktą, turi būti nuteistas kalėti ne daugiau kaip 3 metams. Pagal šį straipsnį nukentėjusiuoju, kaip ir pagal Lietuvos Respublikos BK 151 straipsnį, gali būti ir vyras ir moteris. Panaši veika yra uždrausta ir danų baudžiamajame kodekse, kur 220 straipsnyje nurodoma, kad bet kuris asmuo, kuris, prie rimto piktnaudžiavimo priklausoma padėtimi ar ekonominės kito asmens priklausomybės, turi nesantuokinį lytinį aktą su tuo asmeniu turi būti baudžiamas laisvės atsakingas atėmimui bet kokiai trukmei, neviršijančiai 1 metų, o jei tas asmuo jaunesnis nei 21 metų - laisvės atėmimu bet kokiai trukmei, neviršijančiai trejų metų.

Vokietijos Federacinės Respublikos BK 13 skyriaus 174 a. str. įtvirtinta nusikalstama veika, kuri atskirai Lietuvos Respublikos BK nėra išskiriama, tačiau susijusi su Lietuvos Respublikos BK 151 straipsniu. Šiame straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė – iki 5 metų laisvės atėmimo bausmė arba bauda.

4. Nusikaltimai nepilnamečių seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui pagal Lietuvos Respublikos BK ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus

Vaikai – tai labiausiai pažeidžiama visuomenės dalis, todėl jais rūpintis ir suteikti tinkamą jų teisių apsaugą privalo ne tik tėvai, bet ir pati valstybė. Lietuvos Respublikos Seimas 1995 m. liepos 3 d. ratifikavo Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją. Šiame tarptautiniame akte įtvirtintas pamatinis vaiko teisių apsaugos principas, t.y. vaiko interesų viršenybės principas. TPTF Seksualinių ir reprodukcinų teisių chartijos 12 straipsnio 1 punkte įtvirtinta nuostata, kad visi vaikai turi teisę būti apsaugoti nuo visų formų išnaudojimo, o ypač seksualinio išnaudojimo, nuo vaikų prostitucijos ir visų formų seksualinio persekiojimo, piktnaudžiavimo ir smurto, įskaitant vaikų prievartavimą įtraukiant juos į bet kokią neteisėtą seksualinę veiklą, vaikų išnaudojimą ar naudojimą prostitucijai ar kitai neteisėtai seksualinei veiklai, naudojamasi vaikais kuriant pornografinius filmus bei kitą tokio pobūdžio vaizdinę medžiagą.

Tiek ir Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, tiek ir kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, seksualiniai nusikaltimai, kai tai padaroma nepilnamečio asmens atžvilgiu griežtina atsakomybė, o tam tikri nusikaltimai sudaro savarankiškas nusikalstamas veikas. Nepilnamečiu pagal LR BK, reikėtų laikyti asmenį nuo 14 metų amžiaus iki 18 metų, o vaikai iki 14 metų, laikomi mažamečiais.

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą kai kurios veikos numatytos XXI skyriuje (išžaginimas, seksualinis prievartavimas, privertimas lytiškai santykiuoti) aprašomos nurodant atskirose dalyse ir atvejus, jei tai būtų padaryta su nepilnamečiu ar mažamečiu asmeniu). Tokios veikos yra nurodomos kaip požymiai kvalifikuojantys minėtas nusikalstamas veikas. Atkreiptinas dėmesys į Lietuvos Respublikos BK 149 str. ir 150 str. 4 dalis, numatančias atsakomybę už lytinį santykiavimą arba lytinės aistros tenkinimą su mažamečiu. Pagal BK 149 ir 150 straipsnius mažamečiu asmeniu pripažįstamas asmuo, nesulaukęs 14 metų. A. Abramavičius ir G. Švedas savo 2008 m. išleistame straipsnyje pastebi, kad Lietuvos (ir kai kurių kitų užsienio valstybių) teismų praktikoje lytinis santykiavimas (ar kitoks lytinės aistros tenkinimas) su asmeniu, nesulaukusi 14 metų (net ir nesant jo sutikimui), paprastai buvo ir yra traktuojami kaip išžaginimas arba seksualinis prievartavimas. Kita vertus, šie autoriai pastebi, kad baudžiamosios teisės doktrinoje ir net teismų praktikoje vis dažniau keliamas klausimas, ar tokia kvalifikavimo taisyklė nėra suabsoliutinta. „Antai baudžiamosios teisės doktrinoje buvo diskutuojama, kaip vertinti

kaltininko veiksmus, kai jis lytiškai santykiauja (ar kitaip tenkina lytinę aistrą) su mažamečiu asmeniu jo sutikimu ir, be to, toks mažametis asmuo yra labiau subrendęs nei pats kaltininkas. Tokių klausimų kildavo ir teismų praktikoje, pavyzdžiui, kai asmeniui, kuriam iki 14 metų trukdavo tik kelių mėnesių, lytiškai santykiaudavo asmuo, ką tik sulaukęs 14 metų ir pan.³³. Šiuo aspektu, kaip pabrėžiama aukščiau nurodytame A. Abramavičiaus ir Švedo straipsnyje, paminėtinas ir Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo bylose“, kuriame nurodoma, kad lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas su mažamečiu asmeniu paprastai vertinamas kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle (t.y. kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas), išskyrus atvejus, kai nukentėjusysis pagal savo fizinį ir psichinį išsivystymą bei socialinę brandą suvokė daromų su juo veiksmų esmę ir davė sutikimą tokiems santykiams arba tie veiksmai įvyko mažamečio asmens iniciatyva.

Lietuvos Respublikos BK XXI skyriuje dvi nusikalstamos veikos išskiriamos ir aprašomos jų sudėtys atskiruose, savarankiškuose straipsniuose. „Lietuvos Respublikos Seimas, įgyvendindamas 2003 m. gruodžio 22 d. Europos Sąjungos Tarybos pagrindų sprendimą dėl kovos su vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija (2004/68/TVR), 2006 m. birželio 22 d. priimtu BK pakeitimo ir papildymo įstatymu (Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2961) *inter alia* nustatė baudžiamąją atsakomybę už naują veiką, kuria kėsiniama į nepilnamečių seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą <...>³⁴. Taip Lietuvos Respublikos BK atsirado 151-1 str. („Lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą“). Šio straipsnio 1-oje dalyje nurodyta, kad tas, kas lytiškai santykiavo ar kitaip tenkino lytinę aistrą su nepilnamečiu asmeniu pasiūles, pažadėjęs suteikti ar suteikęs jam už tai pinigų ar kitokios formos atlygį, jeigu nebuvo išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų. 2 dalyje numatyta, kvalifikuota šios nusikalstamos veikos sudėtis, numatanti griežtesnę atsakomybę jei tokio pobūdžio veiksmus atliktų nepilnamečio asmens tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas

---

³³ ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus veikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. *Teisė*, 2008, Nr. 66(1).12 psl.

³⁴ ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus veikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. *Teisė*, 2008, Nr. 66(1). 8 psl.

vaiko atstovas arba kitas asmuo, turintis įstatymuose nustatytų įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu.

Kita nusikalstama veika – tai mažamečio asmens tvirkinimas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 153 straipsnyje įtvirtinta, kad tas, kas atliko mažamečio asmens tvirkinimo veiksmus, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų. Tai taip pat nauja sudėtis, atsiradusi įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui. Senojo baudžiamojo kodekso 121 straipsnyje apibrėžtų tvirkinamųjų veiksmų sudėties objektu buvo – vaikų ir paauglių, nesulaukusių 16 metų, seksualinis neliečiamumas, normalus jų vystymasis. Nukentėjusiais buvo pripažįstami abiejų lyčių paaugliai, turintys 16 m. Kaip teigiama, Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso 121 straipsnio komentare, tvirkinamieji veiksmai – tai seksualus elgesys, galintis sukelti paaugliams lytinį susijaudinimą, per ankstyvą susidomėjimą lytinėmis funkcijomis, nesveiką arba iškreiptą lytinio gyvenimo ar santykio tarp lyčių įsivaizdavimą. Tvirkinamieji veiksmai buvo kvalifikuojami pagal senojo baudžiamojo kodekso 121 straipsnį tik tais atvejais, kai jų adresatas buvo paauglys, neturintis 16 metų, ir kaltininkas tai žinojo, suvokė, arba pagal įvykio aplinkybes turėjo ir galėjo numatyti. Pagal šį straipsnį už nusikaltimą atsako (subjektu gali būti) abiejų lyčių asmenys, turintys 16 metų. Pagal senąjį baudžiamąjį kodeksą, tvirkinamieji veiksmai apėmė lytinės aistros tenkinimą *inter femora* būdu (t. y. fizinio sąlyčio būdu, išskyrus natūralų vaginalinį aktą). Naujajame Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse, užpildžius buvusias spragas, gerokai sumažėjo veikų kvalifikuotinių tvirkinamaisiais veiksmais. Pagal galiojantį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, aistros tenkinimas *inter femora* būdu su nepilnamečiais traktuojamas kaip seksualinis prievartavimas, o 153 straipsnis numato atsakomybę už mažamečio, t. y. 14 metų amžiaus nesulaukusio, asmens tvirkinimą.

Mažametis asmuo, kaip teigiama Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentare laikytinas asmuo, nesulaukęs keturiolikos metų (14 m.) amžiaus. Būtent šis amžiaus kriterijus ir apibūdina šio nusikaltimo pavojingumą ir sudėtingumą. Mažametis neretai negali suvokti su juo atliekamų veiksmų socialinės esmės, dėl savo mažametystės negali tų veiksmų tinkamai įvertinti ir išreikšti žodžiais. Tvirkinimas – tai viena iš seksualinės prievartos rūšių ir tai nėra labai retas reiškinys. „[vairių tyrimų duomenimis 6 – 62% moterų ir 3 – 31% vyrų vaikystėje yra patyrę seksualinę prievartą“³⁵.

---

³⁵ MARKEVIČIENĖ, A.; BLAŽYS, V. *Fizinis ir psichologinis smurtas*. LR SAM, 2000. 18 psl.

Mažamečio asmens tvirkinimas ir lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą yra nusikaltimai, kuriuos galėtume priskirti prie latentinio nusikalstamumo. Dažniausiai nukenčia vaikai augantys, skurstančiose, alkoholi, narkotines medžiagas vartojančių tėvų šeimose. Tokie vaikai dažniau patiria fizinį, psichologinį smurtą, o neretai ir seksualinę prievartą. Nustatyti, kad mažametis asmuo buvo tvirkinamas – labai sunku. Taip yra todėl, kad seksualinę prievartą vaikai dažniausiai patiria iš šeimos narių ar iš pažįstamų žmonių. „Įvairių tyrimų duomenimis iki 85% vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, tai patiria iš pažįstamų žmonių (daugiausia šeimos narių). Pažįstami ne šeimos nariai dažniausiai būna kaimynai, tėvų draugai, auklės, pedagogai“³⁶. Dažnai vaikai arba nesupranta, kad toks artimų žmonių elgesys su jais yra netinkamas, o jei ir supranta, tai jaučia baimę, gėdos jausmą, kaltę ir niekam nesiskundžia, slepia tai, kad yra patyrę seksualinę prievartą. Blogiausia, tai, kad seksualinė prievarta, tvirkinimas, retai kada yra vienkartinis reiškinys, o tęsiasi daug metų.

Ne mažiau svarbus ir pabrėžtinasis aspektas, pastebėtas analizuojant ir gilinantis į darbo temą, kad mažamečio asmens tvirkinimui, kaip nusikalstamai veikai, Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse skirta nepakankamai dėmesio. Lietuvos Respublikos BK 153 straipsnis lyginant jį su kitais kodekso XXI skyriaus straipsniais – apimties prasme pats trumpiausias. Straipsnio dispozicijoje, nėra konkretizuojama, ką reikėtų laikyti tvirkinamaisiais veiksmais, be to, tvirkinamieji veiksmai, kurie gali būti padaromi įvairiomis formomis (aptariama toliau), skiriasi savo pavojingumo laipsniu, ir analizuojant straipsnio struktūrą, vertėtų susimąstyti, ar nereikėtų šio straipsnio papildyti dalimis, kuriose būtų numatyti kvalifikuojantys šią veiką požymiai.

---

³⁶ MARKEVIČIENĖ, A.; BLAŽYS, V. *Fizinis ir psichologinis smurtas*. LR SAM, 2000. 17 psl.

4.1. Mažamečio asmens tvirkinimo ir lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą sudėčių analizė pagal Lietuvos Respublikos BK

Nusikaltimo objektas yra tai, į ką nukreiptas nusikaltimas, kam nusikaltimu padaroma žala, ar sukeliama žalos grėsmė. „Nusikaltimo objektą apibūdina tie baudžiamojo įstatymo saugomi gėriai, į kuriuos kėsinausi nusikaltimu“³⁷. Taigi mažamečio asmens tvirkinimo sudėties **objektas** – mažamečių, nesulaukusių 14 metų, seksualinis neliečiamumas, normalus jų vystymasis. Nukentėjusiais gali būti mergaitės ir berniukai iki 14 metų. Būtinasis požymis – mažametystė. Kitos individualios savybės neturi reikšmės. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos 151-1 straipsnyje numatytos veikos objektu gali būti ne tik seksualinis neliečiamumas, bet ir (ar) seksualinio apsisprendimo laisvė. Nukentėjusiuoju pripažįstamas bet kurios lyties asmuo, neturintis 18 metų amžiaus.

Objektyviosios pusės požymiai. Nusikaltimo objektyvioji pusė – tai išorinė nusikalstamos veikos pusė. Lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą objektyvioji pusė pasireiškia veika – lytinis santykiavimas arba kitoks lytinės aistros tenkinimas. Kaip savo konspektuose nurodo doc.dr. Oleg Fedosiuk, veikos padarymo būdai gali būti šie:

- 1) pasiūlymas arba pažadėjimas pinigų ar kitokio atlygio;
- 2) pinigų ar kitokio atlygio suteikimas.

Išskiriama būtinoji šios nusikaltimo sudėties aplinkybė – neturi būti išžagino, seksualinio prievartavimo ir privertimo lytiškai santykiauti požymių.

Nusikaltimas laikomas baigtu nuo lytinio santykiavimo ar kitokio aistros tenkinimo pradžios. Taigi 151-1 str. įtvirtinta nusikaltimo sudėtis yra formalioji.

Mažamečio asmens tvirkinimas pasireiškia tam tikrais tvirkinamaisiais veiksmais. Tvirkinimo veiksmai – tai „objektyviai seksualus elgesys, galintis sukelti vaikui lytinį susijaudinimą, per ankstyvą domėjimąsi lytinėmis funkcijomis, seksu, nesveiką, negatyvų lyčių santykių įsivaizdavimą“³⁸. Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 153 straipsnį, mažamečio asmens tvirkinimas gali būti padaromas įvairiomis formomis (1. seksualinių veiksmų, t.y. lytinio santykiavimo, kitokio lytinės aistros tenkinimo su kitu partneriu, masturbacijos, ekshibicionizmo atlikimas mažamečio akivaizdoje; 2. mažamečio

³⁷ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003. 150 psl.

³⁸ ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis. 1 knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2001. 234 psl.

lenkimas, vertimas atlikti seksualinius veiksmus tarp savęs, su mažamečiais arba su savimi; 3. pornografijos demonstravimas mažamečiams; 4. mažamečio nurengimas, glostymas jo kūno ar jo lytinių organų, prašymas glostyti kaltininko lytinius organus; 5. kitoks intelektualinis tvirkinimas (amoralūs pasakojimai, seksualaus pobūdžio kalbos mažamečiui).

Mažamečio asmens tvirkinimo sudėtis yra formalioji, nusikaltimas laikomas baigtu atlikus bent vieną iš suminėtu veiksmų, nepriklausomai nuo šių veiksmų poveikio mažamečiui. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senatas 2004 m. gruodžio 30 d. nutarime Nr. 49 išaiškino, kad teismai turi atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 153 straipsnyje nenumatyta nei fizinio smurto, nei grasinimų, nei kitokios prievartos panaudojimo prieš mažametį. Minėtame nutarime Aukščiausiojo Teismo senatas taip pat išaiškino, kad pagal BK 153 straipsnį kvalifikuojami ir tokie veiksmai, kai lytiškai santykiaujama ar lytinė aistra tenkinama su mažamečiu jam sutinkant, ir teismas, įvertinęs to asmens psichinę ir socialinę brandą, padarė išvadą, kad sutikimas yra sąmoningas ir duotas suvokiant su juo daromų veiksmų pobūdį ir esmę. A. Abramavičius ir G. Švedas straipsnyje „Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos“, pažymi, kad tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija kelia tam tikrų abejonių. Autoriai nurodo, kad asmens fizinis ir psichinis išsivystymas, socialinė branda kaip kriterijai, kuriais remiantis galima atskirti mažamečio asmens išžaginimą ar seksualinį prievartavimą nuo mažamečio asmens tvirkinimo, yra vertinamojo pobūdžio ir iš dalies priklauso nuo pareigūno ir teismo, taikančio BK normą valios ir šiuos kriterijus nustatyti itin sunku ne tik teisininkams, bet ir specialistams bei ekspertams. „Antra, vargu ar būtų visiškai teisinga tokius veiksmus mažamečio atžvilgiu, kai jie nėra pripažįstami išžaginimu ar seksualiniu prievartavimu, vertinti kaip mažamečio asmens tvirkinimą“³⁹.

Nusikaltimo **subjektyvioji pusė** – tai veikos vidinė (psichinė) pusė, kuri parodo asmens psichinį santykį su jo daroma veika. Subjektyviają pusę apibūdina: kaltė, tikslas, motyvas. Kaltė – tai asmens psichinis santykis su daroma pavojinga veika (veikimu arba neveikimu) ir pasekmėmis. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 14 straipsnis apibrėžia konkrečias kaltės formas – tyčią ir neatsargumą.

Lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą kaltė pasireiškia tiesiogine **tyčia** - kaltininkas supranta, kad

---

³⁹ ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. *Teisė*, 2008, Nr. 66(1). 13psl.

lytiškai santykiauja ar kitaip tenkina lytinę aistrą su nepilnamečiu prieš tai pasiūlęs ar suteikęs pinigų ar kitokį atlygį, ir nori taip veikti. Šio nusikaltimo subjektu gali būti bet kurios lyties, pakaltinamas arba ribotai pakaltinamas asmuo, sulaukęs 16 metų amžiaus. Lietuvos Respublikos 151-1 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

Mažamečio asmens tvirkinimas yra **tyčinis** nusikaltimas, padaromas tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 15 straipsnio 1 d. įtvirtinta, kad nusikaltimas yra tyčinis, jeigu jis padarytas tiesiogine ar netiesiogine tyčia.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos BK 15 str. 2 d., mažamečio asmens tvirkinimas bus padarytas tiesiogine tyčia, kai kaltininkas suvoks, kad jo atliekami veiksmai su mažamečiu yra neteisėti, suvoks, kad kaltininkas yra mažametis ir šie veiksmai gali sukelti mažamečiui sunkias ir neigiamas pasekmes, bet nepaisant suvokimo, norės taip veikti ir tokiu būdu veiks. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 15 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, kad nusikaltimas yra padarytas netiesiogine tyčia, „jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti šiame kodekse numatyti padariniai, ir nors jų nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems atsirasti“. Kaip teigiama baudžiamosios teisės bendrosios dalies vadovėlyje, sąmoningas padarinių atsiradimo leidimas reiškia, kad asmuo numato jų atsiradimo galimybę, tačiau nesiima priemonių joms išvengti, sutinka su tokia galimybe arba yra abejingas jiems.

Už mažamečių tvirkinimą (tiek mergaičių, tiek berniukų), atsako pakaltinami arba ribotai pakaltinami abiejų lyčių asmenys, kuriems nusikalstamos veikos padarymo metu buvo suėję 16 metų. Kadangi mažamečio asmens tvirkinimas yra nesunkus nusikaltimas (už jį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė neviršija trejų metų laisvės atėmimo), tai jei asmenį, kaltą šio nusikaltimo padarymu teismas pripažintų ribotai pakaltinamu, tai jam remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 18 straipsnio 2 dalimi, bausmė galėtų būti švelninama remiantis šio kodekso 59 straipsniu, arba jis galėtų būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, taikant jam šio kodekso 67 straipsnyje numatytas baudžiamojo poveikio priemones arba šio kodekso 98 straipsnyje numatytas priverčiamąsias medicinos priemones.

Lietuvos Respublikos BK 151-1 straipsnio 2 dalyje yra numatyta kvalifikuota lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą sudėtis. Šią veiką kvalifikuoja tai, kad ją padaro nepilnamečio tėvas, motina, globėjas rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas arba kitas asmuo, turintis įstatymuose

nustatytų įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu. Ši kvalifikuota sudėtis taikoma, kai veiką sudaro lytinis santykiavimas arba kitoks lytinės aistros tenkinimas su nepilnamečiu, kai veikoje nėra išžaginimo ar seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių. Veika, numatyta Lietuvos Respublikos BK 151-1 str. 2 d. padaroma esant kaltininko tiesioginei tyčiai.

4.2. Mažamečio asmens tvirkinimo atskyrimas nuo kitų nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui

Mažamečio asmens tvirkinimas, įtvirtintas Lietuvos Respublikos BK nuo kitų nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui pirmiausia skiriasi tuo, kad tai vienintelė tarp nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui sudėtis, dėl kurios kad būtų pradėtas ikiteisminis tyrimas ir iškelta byla nėra būtinas nukentėjusiojo asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas. Taip pat mažamečio asmens tvirkinimas skiriasi pagal objektą (tai nesulaukusių 14 metų asmenų seksualinis neliečiamumas ir normalus vystymasis), bei nukentėjusįjį (mažamečiai (tiek mergaitės, tiek berniukai, nesulaukę 14 metų amžiaus)).

Nuo mažamečio išžaginimo įtvirtinto Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149 straipsnio 4 d., mažamečio asmens tvirkinimas skiriasi tuo, kad tai nėra lytinis santykiavimas su mažamečiu natūraliu (t. y. vaginaliniu) būdu.

Pagal Lietuvos Respublikos 151 straipsnį (privertimas lytiškai santykiauti) bei šio kodekso 152 straipsnį (seksualinis priekabiavimas) nukentėjusiais gali būti tiek moterys, tiek vyrai, sulaukę 14 metų. Taigi mažamečiai pagal šių nusikalstamų veikų sudėtis negali būti nukentėjusiais. Taip yra ir todėl, kad vadovaujantis teisės doktrina bei sisteminiu BK aiškinimu mažamečiai pripažįstami neveiksniais ir nusikalstamų veiksmų atžvilgiu kaip bejėgiškos būklės asmenys, tai bet koks lytinis santykiavimas su jais traktuojamas atitinkamai kaip išžaginimas (149 straipsnio 4 dalis (mažamečio išžaginimas)), arba kaip seksualinis prievartavimas (150 straipsnio 4 dalis (mažamečio seksualinis prievartavimas), ar mažamečio asmens tvirkinimas (153 straipsnis).

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 162 straipsnio (Vaiko išnaudojimas pornografijai) sudėtis yra labai panaši į mažamečio asmens tvirkinimo sudėtį. Pagal šią sudėtį yra kėsiniama į vaiką (ne tik mažametį, bet ir į asmenį nuo 14 iki 18 metų). Šio nusikaltimo pavojingumas tas, kad nepilnametis vaikas tiesiogiai ne tik susipažįsta su pagamintais pornografiniais daiktas, bet ir dalyvauja jų kūrime. Tokiu būdu lytinių santykių cinizme nepilnametis dalyvauja pats, ir tai negali neturėti įtakos jo tolesnei orientacijai ne tik seksualiniuose santykiuose, bet ir apskritai elgesiui su kitais žmonėmis. Šio nusikaltimo sudėtis yra baigta nuo to momento, kai vaikas buvo pradėtas naudoti pornografiniams daiktams gaminti. Nusikaltimo kvalifikavimui nesvarbu, ar buvo pagamintas bent vienas

išvardintas daiktas, ar buvo tik pradėta kurio nors gamyba, ar dėl kokių nors priežasčių šių daiktų iš viso neįmanoma buvo pagaminti. Vaiko išnaudojimo pornografijai sudėtis yra specialioji mažamečio asmens tvirkinimo ar kito seksualinio nusikaltimo sudėties atžvilgiu, tai yra vaikas ne tik seksualiai išnaudojamas, bet iš tokios veikos kaltininkas gali gauti ir materialines naudos bei paskleisti pornografinę produkciją platesniam subjekto ratui. Dėl šios priežasties ir sankcija už tokią veiką yra griežtesnė („Tas, kas įtraukė vaiką dalyvauti pornografinio pobūdžio renginiuose arba išnaudojo vaiką pornografinėi produkcijai gaminti, arba pelnėsi iš tokios vaiko veikos, baudžiamas bausme arba areštu, arba laisvės atėmimu iki penkerių metų“ (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 162 straipsnio 1 d.).

4.3. Nusikaltimai pažeidžiantys mažamečių ir nepilnamečių asmenų seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą pagal kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus

JAV Niujorko BK 130.75 str. numatytas nusikaltimas, priskiriamas prie sunkių nusikaltimų – tai pirmojo laipsnio seksualinis elgesys prieš vaiką. Asmuo yra kaltas dėl seksualinio elgesio prieš vaiką pirmame laipsnyje, jei per trumpesnę nei trijų mėnesių laikotarpį: a) jis arba ji užsiima dviem ar daugiau aktais seksualinio elgesio, kuris apima bent jau vieną lytinį aktą, lytinį aktą oraliniu arba analiniu būdu arba lytinį aktą su jaunesniu nei 11 metų vaiku; arba b) jis ar ji, būdami aštuoniolikos metų ar daugiau įtraukia į du ar daugiau seksualinio elgesio aktus, kurie apima bent jau vieną lytinį aktą, lytinį aktą oraliniu būdu arba analiniu būdu, arba lytinį aktą su vaiku jaunesniu nei 13 metų. BK 130.80 str. įtvirtintas antrojo laipsnio seksualinis elgesys prieš vaiką. 1 dalyje nustatyta, kad „asmuo yra kaltas dėl seksualinio elgesio prieš vaiką antrame laipsnyje, jei per trumpesnę nei trijų mėnesių laikotarpį a) jis ar ji įtraukia į du ar daugiau lytinių aktų su vaiku jaunesniu nei 11 metų amžiaus arba b) jis ar ji, būdami 18 metų ar daugiau įtraukia į du ar daugiau lytinių aktų su vaiku jaunesniu nei 13 metų amžiumi. Tai taip pat priskiriama prie sunkių nusikaltimų.

Kanados BK 153 str. 1 d. numatyta baudžiamoji atsakomybė asmeniui, nuo kurio valdžios ar kitu būdu jaunas asmuo yra priklausomas ir jeigu tas asmuo, nuo kurio jaunas asmuo kažkuriuo būdu yra priklausomas: a) tikslu seksualiai pasitenkinti, tiesiogiai arba netiesiogiai, su bet kuria kūno dalimi ar daiktu liečia bet kurią jauno asmens kūno dalį arba b) tikslu seksualiai pasitenkinti, kviečia, pataria ar kursto jauną asmenį paliesti, tiesiogiai arba netiesiogiai, su dalimi kūno ar su objektu, bet kokio asmens kūną, įskaitant kūną asmens, kuris taip kviečia, pataria ar kursto, ar to jauno asmens kūną. Už „a)“ dalyje numatytą nusikaltimą kaltininkui gresia įkalinimas nuo 45 parų iki 10 metų, o už „b)“ dalyje numatytą nusikaltimą kaltininkui gresia įkalinimas nuo 14 dienų iki 18 mėnesių. (BK 153 str. 1.1. dalis). Kanados BK 159 str. 1.2 dalyje nurodyta, kad teisėjas gali padaryti išvadą, kad asmuo yra santykiyje su jaunu asmeniu, dėl gamtos ar santykio aplinkybių, atsižvelgdamas į a) jauno asmens amžių; b) amžiaus skirtumą tarp kaltininko ir jauno asmens; c) santykio vystimąsi, d) kaltininko kontrolės ar įtakos laipsnį jauno asmens atžvilgiu. Šio straipsnio 2 dalyje pateikiama „jauno asmens“ šio straipsnio prasme sąvoka: „turima omenyje, kad tai asmuo 14 metų amžiaus arba vyresnis, bet ne vyresnis nei 18 metų amžiaus.

Latvijos Respublikos BK 161 str. numatyta atsakomybė asmeniui, kuris atlieka homoseksualius, lesbietiškus ar kitus nenatūralius lytinio santykiavimo būdus su asmeniu,

kuriam nėra 16 metų ir kuris yra finansinėje ar kitoje priklausomybėje nuo pažeidėjo. Šio kodekso 162 str. numatyta atsakomybė už „amoralius veiksmus su nepilnamečiu“. 1 dalyje įtvirtinta atsakomybė, kai tokie veiksmai atliekami su nepilnamečiu, 2 dalyje įtvirtinta kvalifikuota sudėtis, jei auka būtų mažametis. Amoraliais atsižvelgiant į šio straipsnio specifiką, reikėtų laikyti tvirkinamuosius veiksmus.

Estijos Respublikos BK 145 straipsnyje įtvirtintas nusikaltimas, pavadintas „Lytinis aktas su vaiku“. Pagal šį straipsnį atsakys asmuo, kuris užsiima lytiniu aktu su jaunesniu nei 14 metų asmeniu. 146 straipsnis nustato baudžiamąją atsakomybę už lytinės aistros tenkinimą su jaunesniu nei 14 metų asmeniu.

Rusijos BK 134 straipsnyje nustatyta, kad atsakys pagal šį straipsnį asmuo, kuriam buvo suėję 18 metų, kai šis neteisėtai turėjo lytinius santykius, ar homoseksualius ar lesbietiškus lytinius santykius su asmeniu, kuriam nebuvo 14 metų amžiaus. Tuo tarpu 135 straipsnyje numatyta atsakomybė už tvirkinamuosius veiksmus. Šio nusikaltimo nukentėjusiuoju reikia laikyti asmenį, jaunesnį nei 14 metų amžiaus.

Lenkijos Respublikos BK 200 str. įtvirtintas nusikaltimas, už kurį atsakys asmuo, lytiškai santykiaujantis arba atliekantis kitus seksualinius veiksmus su mažamečiu asmeniu, nesulaukusių 15 metų amžiaus. Lenkijos baudžiamosios teisės vadovėlyje nurodyta, kad už tai baudžiama, nes laikoma, kad ankstyvi lytiniai santykiai kenkia vaiko fiziniam ir psichiniam vystimuisi „Šis įstatymas saugo vaikus nuo seksualinio išnaudojimo. Tačiau pagal BK 200 str. nėra nusikaltimas pvz., dviejų keturiolikmečių seksualiniai santykiai.

Suomijos BK 20 skyriuje „Seksualiniai nusikaltimai“ 6 skirsnyje įtvirtintas vaiko seksualinis išnaudojimas. 1 dalyje nustatyta, jog asmuo, kuris 1) lytiškai santykiauja su vaiku jaunesniu nei 16 metų; 2) liečia arba kitaip imituota lytinį santykiavimą su jaunesniu nei 16 metų vaiku, taip pakenkdamas jo vystimuisi, turi būti nubaustas laivės atėmimo bausme ne daugiau kaip 4 metams. 2-oje šio skirsnio dalyje nurodyta, kad nėra laikoma nusikaltimu elgesys paminėtas 1-oje dalyje, jei tarp nusikaltėlio ir aukos nėra didelio amžiaus, psichinės ar fizinės brandos skirtumo. 3-ioje straipsnio dalyje numatyta, kad asmuo atsakys už veiką, numatytą pirmoje dalyje, net ir tuo atveju, jei auka bus vyresnė nei 16 metų, bet jaunesnė nei 18 metų, jei nusikaltėlis bus aukos tėvas, arba gyvens tame pačiame namų ūkyje su vaiku. 4-oje dalyje nurodoma, kad pasikėsinimas atlikti minėtą veiką yra baudžiamas. Taip pat Suomijos BK 20 skyriuje, 7 skirsnyje įtvirtintas „Šiurkštus vaiko išnaudojimas“. Nustatyta, kad jei vaiko seksualiniame išnaudojime 1) auka yra vaikas, kurio amžius ar išsivystymo stadija yra tokie, kad nusikaltimas yra prisidedantis prie ypatingo jo/jos sužalojimo sukėlimo

ar 2) nusikaltimas padarytas ypač žeminančiu būdu ar 3) nusikaltimu yra ypatingai žalojamas vaikas dėl to, kad ypatingai pasitikėjo nusikaltėliu ar buvo nuo jo priklausomas, tai šis nusikaltimas laikomas sunkiu vaiko seksualiniu išnaudojimu, ir už šį nusikaltimą numatytą baudžiamoji atsakomybė nuo 1 iki 10 metų.

Švedijos karalystės BK 6 skyriuje, 4 skirsnyje I-ame paragrafe numatyta, kad asmuo, kuris lytiškai santykiauja su vaiku, jaunesniu kaip 15 metų amžiaus, ar kuris su tokiu vaiku atlieka kitokį aktą, kurį apskritai, atsižvelgiant į pažeidimo aplinkybes, būtų galima prilyginti seksualiniams santykiams, turi būti nuteistas už vaiko išžaginimą laisvės atėmimu ne mažiau kaip dviem ir ne daugiau kaip šešeriems metams. Pagal šio skirsnio 2 dalį atsakys asmuo, kuris tokius veiksmus atliks su vaiku vyresniu nei 15 metų amžiaus, bet jaunesniu nei 18 metų, jei vaikas bus nusikaltėlio palikuonis, ar yra priklausomas nuo nusikaltėlio, ar už kurio rūpinimąsi ir priežiūrą nusikaltėlis yra atsakingas. III-iame šio skirsnio paragrafe numatyta, kad jei nusikaltimas yra sunkus, tai prilyginama sunkiam vaiko išžaginimui. 4 paragrafe išaiškinta, kad vertinant ar išžaginimas sunkus ar ne, turi būti atsižvelgta į tai ar nusikaltėlis naudojo ar grasino panaudoti smurtą, ar nusikaltimą darė daugiau nei vienas asmuo, taip pat į nusikaltimo padarymo būdą, atsižvelgiant į vaiko mažą amžių ir į tai ar nusikaltėlis parodė didelį negailestingumą ar brutalumą.

Norvegijos BK 195 str. numatyta, kad bet kuriam asmeniui, kuris daro arba padeda kitam asmeniui padaryti nepadarius veiksmus su jaunesniu nei 14 m. vaiku, turi būti paskirta laisvės atėmimo bausmė ne didesnė nei 10 metų, bet ne mažesnė nei vieneri metai, jei tas nepadorus aktas buvo lytinis aktas. Šio straipsnio antrame paragrafe nurodyta, ką reikėtų laikyti sunkinančiomis aplinkybėmis, tai būtų: „sunkus kūno ar sveikatos sužalojimas, pažeidėjas buvo anksčiau nuteistas už tokios veikos padarymą, nusikalstami veiksmai buvo atlikti ypač skausmingu ar įžeidžiančiu būdu“. Tokiu atveju, jei yra šios sunkinančios aplinkybės, kaltininkui gali grėsti net iki 21 metų laisvės atėmimo bausmė. Šio straipsnio II-ame paragrafe taip pat nurodyta, kad venerinė liga yra sunkus kūno ar sveikatos sužalojimas sutinkamai su šiuo skyriumi. Norvegijos BK 195 str. 3 paragrafe įtvirtinta nuostata, kad suklydimas dėl vaiko amžiaus neturi pašalinti baudžiamosios atsakomybės. Tuo tarpu 4 paragrafe nurodoma, kad bausmė gali nesiekti minimumo nurodyto pirmajame paragrafe, jei šią veiką padarytą asmuo panašaus amžiaus arba panašaus protinio išsivystymo kaip nukentėjęsysis. 196 str. numatyta baudžiamoji atsakomybė asmeniui, kuris atlieka arba padeda atlikti nepadarius seksualinius veiksmus su jaunesniu nei 16 metų asmeniu. Numatytos šiame straipsnyje ir šią veiką sunkinančios aplinkybės, taip pat III-iame paragrafe

nurodoma, kad klaida dėl asmens amžiaus neturi pašalinti baudžiamosios atsakomybės, nebent joks aplaidumas negalės būti priskirtas pažeidėjui šiuo atžvilgiu. Taip pat IV-ame paragrafe išskirta, kad atsakomybės gali ir nebūti jei nukentėjusysis ir kaltininkas yra panašaus amžiaus ir protinio išsivystymo. Taip pat Norvegijos BK 197 str. yra įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už nepadorius veiksmus su bet kuriuo asmeniu jaunesniu nei 18 metų amžiaus, kuris yra priklausantis pažeidėjo valdžiai ar jo prižiūrimas.

Vokietijos BK 176 straipsnyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už vaiko seksualinį išnaudojimą, kur pirmojoje straipsnio dalyje nurodoma, kad tas, kas atlieka seksualinius veiksmus su vaiku jaunesniu nei 14 metų amžius, ar leidžia vaikui atlikti tokius veiksmus pačiam su kitais vaikais, turi būti baudžiamas ne mažesne nei 6 mėnesiai ir ne didesne nei 10 metų laisvės atėmimo bausme, o jei yra lengvinančių aplinkybių – ne daugiau kaip 5 metų laisvės atėmimu arba bauda. 2 straipsnio dalyje nurodoma, kad bausmė bus analogiška, jei tai bus atliekama įtraukiant trečiuosius asmenis. 3 dalyje nustatyta, kad bet kas, kas 1) atliks seksualinius veiksmus matant vaikui ar 2) skatina vaiką atlikti seksualinius veiksmus su savo kūnu, 3) arba įtraukia vaiką į pornografinių vaizdų ar nuotraukų žiūrėjimą, rodo pornografines vaizdajuostes, bus baudžiamas 5 metų laisvės atėmimu arba bauda. 4 dalyje minimo straipsnio numatyta, kad pasikėsinimas, išskyrus 3 dalies 3 punktą, taip pat yra baudžiamas. Vokietijos BK 176 a str. įtvirtina sunkų vaiko seksualinį išnaudojimą, o 176 b str. numatyta baudžiamoji atsakomybė už seksualinį vaiko išnaudojimą, kuris priveda prie vaiko mirties. Aptariant Vokietijos BK įtvirtintas nusikalstamas veikas, pažeidžiančias seksualinio apsisprendimo laisvę, atkreiptinas dėmesys, kad 174 a str. įtvirtintas nusikaltimas, kurio mūsų šalies baudžiamajame kodekse nėra, tačiau savo sudėtimi labai panašus į BK 151-1 str. aprašytos nusikalstamos veikos sudėtį. Šiame straipsnyje numatyta atsakomybė už kalinių, valstybės institucijų globojamų asmenų, ir asmenų, esančių gydymo ar rūpybos įstaigose, seksualinį išnaudojimą. Pagal pirmąją šio straipsnio dalį baudžiamojon atsakomybėn būtų traukiamas asmuo, kuris pasinaudodamas savo valdžia, padėtimi ir pozicija seksualiai išnaudoja kalinius ar valstybės institucijų priežiūroje esančius asmenis, kuriuos jam priklausytų išauklėti, išmokslinti, prižiūrėti ar jais rūpintis. Antroje dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už gydymo ar rūpybos įstaigose esančių asmenų seksualinį išnaudojimą, kai kaltininkas pasinaudoja tuo, kad asmuo ligotas ar reikalingas priežiūros. Baustinas net ir pasikėsinimas padaryti šį nusikaltimą (174 a str. 3 d.).

Jungtinės Karalystės „Seksualinių nusikaltimų įstatymas“ 2003 m. išskirtinis tuo, kad jame yra net 4 skyriai, kuriuose įtvirtinti straipsniai apimantys nusikaltimus vaiko

seksualiniam neliečiamumui. Kaip ypatingai sunkūs nusikaltimai yra išskiriami seksualiniai nusikaltimai prieš asmenis, nesulaukusius trylikos metų amžiaus. Šio įstatymo skyriuje „Išprievartavimas ir kiti nusikaltimai prieš vaiką, nesulaukusį 13 metų“, numatytos 4 nusikalstamos veikos, kurios atliekamos su vaikais, nesulaukusiais 13 metų amžiaus. 5 straipsnyje įtvirtintas 13 metų nesulaukusio vaiko išprievartavimas, kur kaltininkui numatyta baudžiamoji atsakomybė – įkalinimas iki gyvos galvos, jeigu jis (a) lytiškai santykiauja vaginaliniu, oraliniu arba analiniu būdu (b) su vaiku neturinčiu 13 metų amžiaus. 6 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už vaiko, kuriam nėra 13 metų seksualinį prievartavimą su įsiskverbimu (6 Assault of a child under 13 by penetration). Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmuo padaro nusikaltimą, jei — (a) jis tyčia prasiskverbia per vaginą ar išangę kito asmens su jo kūno dalimi, ar kažkuo kitu, (b) įsiskverbimas seksualinis, ir (c), tas kitas asmuo yra jaunesnis nei 13 metų amžiaus. 7 straipsnyje numatyta atsakomybė už vaiko, kuriam nėra suėję 13 metų, seksualinę prievartą. 1-oje straipsnio dalyje nustatyta, kad 1) asmuo padaro nusikaltimą, jei — (a) jis tyčia liečia kitą asmenį, (b) lietimasis yra seksualinis, ir (c), kitas asmuo yra jaunesnis nei 13 metų. Tai nėra tokia pavojinga veika, kaip nurodyta 6 straipsnyje, nes ši veika apima seksualinį lietimą, straipsnyje kaltas asmuo baudžiamas laisvės atėmimu iki 6 mėnesių arba bauda, arba abiem iš karto, arba pagal 2 dalies (b) punktą - laisvės atėmimu ne daugiau kaip 14 metų, už 6 straipsnyje padaryta nusikaltimą, gresia atsakomybė - įkalinimas iki gyvos galvos.

2003 m. Jungtinės karalystės „Seksualinių nusikaltimų“ įstatymo 8 straipsnis, numato baudžiamąją atsakomybę už vaiko, neturinčio 13 metų amžiaus skatinimą arba kurstymą užsiimti seksualine veikla. Kaip nurodyta straipsnio 2 dalyje, asmuo kaltas dėl nusikaltimo pagal šį straipsnį, jei veikla ar kurstymas apims – (a) įsiskverbimą į aukos vaginą ar išangę; (b) kaltininko varpos įsiskverbimą į aukos burną; (c) jei auka įsiskverbs į kaltininko kūną su savo varpa ar kitu daiktu ar (d) jei auka įsiskverbs su savo varpa į kaltininko burną.

Šio įstatymo kitame skyriuje „Seksualiniai nusikaltimai prieš vaiką“ (Child sexual offences) 9 straipsnyje „Seksualinė veikla su vaiku“ numato atsakomybę 18 metų ir daugiau sulaukusiam asmeniui, jei šis seksualiai liečia (i) vaiką, kuriam nėra suėję 16 metų, ir kaltininkas negali protingai manyti, kad vaikas yra 16-metis, ar (ii) vaiką, jaunesnį nei 13 metų amžiaus. 2-oje šio straipsnio dalyje detaliai aprašoma, koks turi būti lietimasis, kad kaltas asmuo būtų patrauktas baudžiamajon atsakomybėn. 10 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė 18 metų arba vyresniam asmeniui už vaiko skatinimą ir kurstymą užsiimti seksualine veikla, kai (i) vaikas yra jaunesnis nei 16 metų ir kaltininkas negali protingai

manyti, kad vaikui jau yra suėję 16 metų arba, kai (ii) vaikas jaunesnis nei 13 metų amžiaus. 11 straipsnyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už seksualinius veiksmus vaiko akivaizdoje, taip pat vadovaujantis įstatymo 12 straipsniu, baudžiama ir už vaiko vertimą stebėti lytinį aktą. 13 straipsnyje, nustatyta, kad baudžiamojon atsakomybėn traukiami ir pripažįstami darantys nusikaltimą asmenys, jaunesni nei 18 metų, jei šie daro veiksmus, aprašytus 9-12 straipsnyje. Kitame skyriuje – „Piktnaudžiavimas valdžia“ įtvirtinti seksualiniai nusikaltimai prieš vaikus, padaromi pasinaudojus vaikų priklausomybe nuo kaltininko.

Kaip atskira nusikaltimų seksualiniam neliečiamumui rūšis išskiriami seksualiniai nusikaltimai prieš vaikus, kuriuos padaro šeimos nariai (Familiar child sex offences). 25 straipsnyje numayta atsakomybė už seksualinę veiklą su vaiku – šeimos nariu. Asmuo atsakys pagal šį straipsnį, jei lies vaiką, lietimasis bus seksualinis, vaiką ir kaltininką sies šeimyniniai ryšiai, vaikas bus jaunesnis nei 18 metų, ir tai kaltininkui nekels abejonių, arba vaikas bus jaunesnis nei 13 metų amžiaus. Lietimas šio straipsnio prasme apims tiek vaginalinį, tiek oralinį, tiek analinį lytinį aktą, nesvarbu ar tai darytų kaltininkas, ar pats nukentėjęsysis. Už šį nusikaltimą atsakys asmuo, kuriam nusikaltimo padarymo metu buvo suėję 18 metų ar vyresnis. 26 straipsnyje numatyta atsakomybė už vaiko (šeimos nario) kurstymą užsiimti seksualine veikla. Išskiriant nusikaltimus, padaromus aukų šeimos narių, atkreiptinas dėmesys į įstatymo 28 straipsnį, kurio 1 dalyje nustatyta, kad elgesys aprašytas 25 ir 26 straipsnyje, nėra laikomas nusikalstamu, jeigu (a) asmuo, prieš kurį atliekami veiksmai nurodyti 25 ir 26 straipsnyje, yra 16 metų arba vyresnis ir (b) vaikas ir asmuo, atliekantis veiksmus aprašytus 25 ir 26 straipsniuose, yra teisėtai susituokę. 2 –oje dalyje nurodyta, kad jeigu iškeliamą byla, pareiga įrodyti, kad buvo teisėtai susituokę tuo laiku tenka kaltinamajam.

Švedijoje taip pat numatyta atsakomybė tėvams, kurie lytiškai santykiauja su savo vaikais. Baudžiamąjį kodekso 6 skyriaus 7 skirsnio I-ame paragrafe nustatyta, kad asmuo, kuris kitaip nei nurodyta ankstesniame skirsnyje, turėjo lytinius santykius su savo vaiku ar atžala, turi būti teisiamas kalėti iki 2 metų. Išaiškinta, kad tai apims ir veikas, kuomet seksualinis nusikaltimas prieš vaiką buvo padarytas, pvz., naujo tėvo/motinos partnerio, kai vaikas kartu su juo negyvena. II – ame paragrafe numatyta baudžiamoji atsakomybė asmeniui, kuris lytiškai santykiavo su broliu ar seserimi. Tačiau III – iame paragrafe vis dėl to nurodoma, kad šio skirsnio sankcijos netaikytinos asmeniui, kuris buvo priverstas atlikti lytinį aktą, pažeidžiant įstatymą, ar kitais netinkamais būdais.

Vokietijos BK 174 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę tiems asmenims, kurie seksualiai išnaudoja vaikus, ir išnaudojimas yra susijęs su tam tikra vaiko priklausomybe nuo kaltininko. Baudžiamoji atsakomybė numatyta asmeniui, kuris įvykdo seksualinį aktą su 1) jaunesniu nei 16 metų asmeniu, kuris jam patikėtas, kad užaugintų, išmokslintų ir rūpintųsi jo gyvenimu; 2) su asmeniu jaunesniu nei 18 metų, kuris kaltininkui patikėtas, kad išaugintų, išmokslintų ir rūpintųsi jo gyvenimu, arba kuris yra pavaldus kaltininkui pagal bedarbystės ar darbo santykius; 3) su jo nuosavu arba įvaikintu vaiku, jaunesniu nei 18 metų amžiaus, ar leidžia, kad tai su juo įvykdytų pats globotinis, turi būti teisiamas kalėti 5 metams ar baudžiamas bauda.

Švedijos BK 6 skyriaus 8 skirsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė asmenims, verčiantiems vaikus pozuoti (pornografinio pobūdžio medžiagai). I – ame paragrafe numatyta atsakomybė už vertimą pozuoti, kai vaikui dar nėra 15 metų, II – ame – kai vaikui jau yra 15 metų, bet nėra 18 metų „jeigu pats pozavimas iš prigimties gali pakenkti vaiko sveikatai ar vystimuisi“, III – iame paragrafe numatyta kvalifikuota sudėtis (jei nusikaltimas yra sunkus). 9 – ame šio skyriaus skirsnyje numatyta atsakomybė asmeniui, kuris įtraukia vaiką, jaunesnį nei 18 metų dalyvauti lytiniame akte dėl pinigų, o 10 skirsnio I paragrafe – baudžiamoji atsakomybė asmeniui, seksualiai liečiančiam paauglį, kuriam nėra 15 metų, ar asmeniui, kuris skatina, verčia vaiką dalyvauti lytiniame akte. II – ame paragrafe nurodoma, kad tai taip pat taikytina, jei asmuo (ji ar jis) pats pozuoja prieš kitą asmenį, ir sudaro diskomfortą, ar kuris žodžiu ar elgesiu tvirkina asmenį tuo pažeisdamas jo seksualinį dorumą.

Suomių baudžiamojo kodekso 20 skyriuje 8 skirsnyje, numatyta baudžiamoji atsakomybė už seksualinių paslaugų pirkimą iš jauno asmens. Pagal šį straipsnį atsako asmuo, kuris pažadėdamas, sumokėdamas atlyginimą lytiškai santykiauja arba tenkina lytinę aistrą su jaunesniu nei 18 metų asmeniu. 2 – oje šio straipsnio dalyje nurodoma, kad pasikėsinimas tai padaryti taip pat yra baustinas.

5. Seksualinis priekabiavimas pagal Lietuvos Respublikos BK ir kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus

Seksualinis priekabiavimas – tai dar viena nusikalstama veika įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Pasaulyje ši veika pripažįstama viena opiausių diskriminacijos dėl lyties problemų ir laikoma šiurkščiu žmogaus teisių pažeidimu. Tai elgesys, kuris neigiamai veikia psichinę ir fizinę priekabiavimo aukos sveikatą, ekonominę bei socialinę padėtį, gyvenimo kokybę. Tiek tarptautiniai dokumentai, tiek įvairių šalių nacionalinių teisės aktų nuostatos diskriminavimą dėl lyties bei seksualinį priekabiavimą draudžia. Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV) dėl ten galiojančios bendrosios teisės sistemos buvo pirmojoje pozicijoje vystant seksualinio priekabiavimo politiką, nes būtent JAV buvo labai išvystyta įstatymų leidyba liečianti žmogaus teises. Kathrin S. Zippel „The politics of sexual harassment“ nurodo, kad seksualinio priekabiavimo įstatymas buvo sukurtas Jungtinėse Amerikos Valstijose po kelio, charakterizuoto kaip "teisinis – reguliavimo maršrutas", prie kurio teismai prijungė anksčiau priimtus antidiskriminacijos įstatymus.

Terminas "seksualinis priekabiavimas" yra palyginti naujas, sukurtas tiksliai 1970 m., bet patirtis buvo būdinga jau nuo industrializacijos pradžios, dvidešimtojo amžiaus pabaigoje. „Faktas, kad vidaus darbuotojai būdavo dažnai seksualiai išnaudojami jų darbdavių buvo žinomas, bet tai buvo laikoma daugiau moraliniu, o ne teisiniu klausimu, ir moterys buvo apkaltintos, kai jos tapdavo nėščios“⁴⁰. JAV terminas *sexual harassment* (seksualinis priekabiavimas) kodeksuose atsirado jau seniai. „Tačiau tik po pagarsėjusio Anitos Hill klausymo Kongrese, kai ši apkaltino savo buvusį viršininką, kandidatą į Aukščiausiojo Teismo narius Clarence'ą Thomą, nepadoriu priekabiavimu, moterys įsidrąsino kovoti su storžieviais viršininkais. Nuo to laiko tūkstančiai amerikiečių moterų laimėjo teismuose dideles kompensacijas“⁴¹.

Moterų pasipriešinimas seksualiniam priekabiavimui, kaip nurodo Kathrin S. Zippel – ne naujas reiškinys. Seksualinis išnaudojimas darbovietėse dvidešimto amžiaus pradžioje privedė prie streikų, kuriuose dalyvavo ir moteriškos ir vyriškos lyties darbuotojai. Po Antrojo pasaulinio karo, ir Jungtinėse Valstijose, ir Vakarų Vokietijoje, atskiros moterys skundėsi savo darbdaviams ar profesinės sąjungos atstovams, ir kelios, pasitelkusios savo

---

⁴⁰ZIPPEL, K. S. *The politics of sexual harassment (a comparative study of the United States, the European Union, and Germany)*. New York: Cambridge University press, 2006. 11 psl.

⁴¹ZALEWSKI, T. *Amerika už plačiai užvertų durų*. Polityka, 2006.III.25 (vertė Šarkovas, V.)

tėvų ar sutuoktinių pagalbą, pabandė paduoti darbdavius į teismą. Bet praktikoje moterys gaudavo menką kompensaciją dėl tokio neteisėto elgesio jų atžvilgiu. Teisėtais būdais mesti išškūki prieš darbdavį dėl seksualinio priekabiavimo buvo sudėtinga, nes įstatymai aiškiai nedraudė seksualinio priekabiavimo ir tai buvo sunkiai įrodoma net ir pasitelkus darbo, civilinę ar baudžiamąją teisę. 1970 m. pabaigoje, 1980 m. pradžioje, dėl moterų feministinio judėjimo antrosios bangos, kuri teigė, kad kultūriniai, socialiniai teisiniai ir politiniai pakeitimai yra būtini, atsirado pirmosios knygos specialiai apie seksualinį priekabiavimą Kanadoje, Jungtinėse Valstijose, Jungtinėje Karalystėje ir Vokietijoje. „Feministės teigė, kad vyras, kuris priekabiavo prie moterų kenkė moterų orumui ir neliečiamumui, įžeisdamas, žemindamas, ir negarbingai elgdamasis ne tik su konkrečia moterimi, bet moterimis apskritai“⁴².

Feministė, teisės mokslininkė - Chaterine MacKinnon, pastebėjo, kad dauguma seksualinių paslaugų reikalavimų buvo pateikiami kaip sąlyga įdarbinimo, pareigų pakėlimo ar kitų ekonominių pranašumų. Feministiniai judėjimai daugiausiai prisidėjo prie to, kad seksualinis priekabiavimas buvo politizuotas ir buvo imtasi efektyvių teisinių reformų. Įstatymiškai seksualinis priekabiavimas išsivystė Kanadoje, Australijoje, Jungtinėse Valstijose ir Jungtinėje Karalystėje 1970 m. pabaigoje. Teismai Jungtinėse valstijose pradėjo pripažinti seksualinį priekabiavimą kaip lyčių diskriminaciją 1970 m. pabaigoje, vėliau sekė Australijos (1984) ir Kanados (1980, 1989). Tribunolo teismas Šiaurės Airijoje (1983) ir teismai kitose Jungtinės Karalystės dalyse (1985, 1986) ir Airijoje (1985) taikė lyčių diskriminacijos įstatymus tam, kad suteiktų moterims teisę patraukti atsakomybėn darbdavius (Hodges 1996, Europos Komisija 1996). „Tuo tarpu dauguma Europos Sąjungos narių ėmėsi veiksmų įstatymų leidyboje priimant tokio pobūdžio teisės aktus tik vėlyvaisiais 1990 metais. Ispanija priėmė įstatymą prieš seksualinį priekabiavimą 1989 m., Švedija – 1991 m., Austrija, Belgija ir Prancūzija – 1992 m., Vokietija – 1994 m., o Suomija – 1995 m.“⁴³.

Seksualinis priekabiavimas – viena diskriminacijos dėl lyties formų, draudžiama ir Lietuvos Respublikoje, įtvirtinat šį draudimą Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalyje, darbo kodekse (įtvirtinat principus), civiliniame kodekse, 2.25 str. numatant, kad fizinis asmuo yra neliečiamas, ir 6-oje šio straipsnio dalyje įtvirtinat civilinius

---

⁴² ZIPPEL, K. S. *The politics of sexual harassment (a comparative study of the United States, the European Union, and Germany)*. New York: Cambridge University press, 2006. 14 psl.

⁴³ ZIPPEL, K. S. *The politics of sexual harassment (a comparative study of the United States, the European Union, and Germany)*. New York: Cambridge University press, 2006. 17 psl.

asmens teisės į kūno neliečiamumą ir vientisumą gynimo būdus. Tačiau šiam darbui aktualiausias yra Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 152 straipsnis, įtvirtinantis seksualinį priekabiavimą, kaip nusikalstamą veiką, už kurią numatyta baudžiamoji atsakomybė.

5.1. Seksualinio priekabiavimo sudėties analizė pagal Lietuvos Respublikos BK

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, tai vienas iš nedaugelio pasaulyje kodeksų, kuriame seksualinis priekabiavimas yra išskiriamas kaip nusikalstama veika. Daugelyje pasaulio šalių, kaip jau buvo minėta, šis draudžiamas elgesys yra įtvirtintas specialiuose įstatymuose.

Tik įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui (2003 m.) 152 str. buvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą. Straipsnio 1-ojoje dalyje nurodoma, kad tas, kas siekdamas seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis priekabiavo prie pagal tarnybą ar kitaip priklausomo asmens, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu. Taigi, pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąją teisę, seksualinis priekabiavimas laikomas mažiau pavojingu, nei, tarkim, išžaginimas ar seksualinis prievartavimas, ir nėra laikomas nusikaltimu, tai – baudžiamasis nusižengimas. „Atkreiptinas dėmesys, kad tai yra speciali norma santykiyje su kitais nusikaltimais ir baudžiamaisiais asmens garbei ir orumui bei kitais nusikaltimais ir baudžiamaisiais nusižengimais žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui bei asmens garbei ir orumui“⁴⁴.

Baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą, pagal Lietuvos Respublikos BK taikoma tik tais atvejais, kai veika nesudaro kito nusikaltimo sudėties: įžeidimo, privertimo lytiškai santykiauti, viešosios tvarkos pažeidimo.

Seksualinio priekabiavimo sudėties **objektas** – žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvė, o taip pat garbė ir orumas. *Nukentėjusiuoju* pripažįstami tiek moterys, tiek vyrai.

Seksualiniam priekabiavimui kaip teisės pažeidimui būdingi šie požymiai:

„1) žodžiu ar fiziniu veiksniu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys. Tai ne bet koks elgesys, bet toks, kuris yra seksualinio pobūdžio; 2) asmenis, t.y. nukentėjusįjį bei pažeidėją, turi sieti darbo, tarnybiniai ar kitokio priklausomumo santykiai; 3) sąvoka „užgaulus“ pagal *Dabartinės lietuvių kalbos žodyną* reiškia „užgaunantis, įžeidžiantis“. Vadinasi iš esmės teigiama, jog šio elgesio pasekmė – siekimas įžeisti asmens orumą ar tokiu elgesiu asmens orumas įžeidžiamas“⁴⁵.

⁴⁴ LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS. Jungtinių tautų vystymosi programa. *Seksualinis priekabiavimas. Nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas*. Vilnius, 2003. 10 psl.

⁴⁵ LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS. Jungtinių tautų vystymosi programa. *Seksualinis priekabiavimas. Nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas*. Vilnius, 2003. 10 psl.

Objektyviai seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti aktyviais veiksmais. Kaip teigiama Lietuvos Respublikos Seimo Jungtinių Tautų vystymosi programoje „Seksualinis priekabiavimas. Nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas“, seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti žodinio pobūdžio elgesiu, tarkim, įvairiais seksualinio pobūdžio siūlymais, užuominomis, pokalbiais ir pan. Seksualinis priekabiavimas taip pat gali pasireikšti ne žodinio, o fizinio pobūdžio elgesiu – atitinkamų kūno vietų, nebūtinai intymių, lietimų, tapšnojimu, mirksėjimu, tam tikrų gestų rodymu ir pan. „Priekabiautojas aukos atžvilgiu dažniausiai vykdo psichologinį spaudimą, žadėdamas už tai „atsilyginti“ geresniu darbu ar apskritai suteikimu galimybės dirbti įstaigoje, įmonėje, taip pat pareigų paaukštinimu ar įvairiais materialinio bei kitokio pobūdžio skatinimais, lengvatomis ir pan.“⁴⁶. Bendrai tariant, pagal LR BK 152 str. asmuo atsakys tada, jei jo elgesys pasireiškė vulgariais ar panašiais veiksmais, siūlymais ar užuominomis. Savo paskaitose J. Nocius yra išdėstęs, jog vulgarūs veiksmai – tai įvairūs gestai, išreiškiantys arba siekį seksualiai bendrauti, arba imituojantys tokį bendravimą (gali būti prisilietimas, paglostymas, oro bučinys ir panašūs veiksmai). Vulgarumą gali apspręsti veido, akių išraiška, kuri tam, kam ji adresuojama, yra nepriimtina. J. Nocius nurodo, kad **būtiną seksualinio priekabiavimo požymis** yra tarnybinis ar kitoks nukentėjusiojo asmens priklausomumas nuo kaltininko (pavaldinio priklausomumas nuo viršininko, žaidėjo nuo trenerio, bet pavyzdžiui, jei žaidėjai priekabiaus prie trenerio, tai nebus šio požymio). „Seksualinis priekabiavimas būtų ne tik tuo atveju, kai siekiama seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo bet kuria forma, bet ir tada, kai pats priekabiavimo faktas teikia malonumą kaltam asmeniui“⁴⁷.

Subjektyvioji seksualinio priekabiavimo **pusė – kaltė** – pasireiškia tiesiogine tyčia. Kaltininkas suvokia, kad jo meilinimasis, pasiūlymai, užuominos priklausomam asmeniui yra nemalonūs, nepriimtini.

Seksualinio priekabiavimo **subjektas** – tai pakaltinamas 16 m. asmuo, tačiau šiuo atveju subjektas tam tikra prasme yra specialus, nes subjektu būtinai turi būti asmuo, kuris gali turėti sau pavaldžių ar nuo jo priklausomų asmenų, kurių atžvilgiu daro šią nusikalstamą veiką (darbdavys, dėstytojas, mokytojas, treneris ir pan.). Anot J. Nociaus – tai privatus kaltinimo deliktas. Tik pats asmuo, prie kurio priekabiaujama apsisprendžia ar tai

---

⁴⁶ LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS. Jungtinių tautų vystymosi programa. *Seksualinis priekabiavimas. Nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas*. Vilnius, 2003. 30 psl.

⁴⁷ LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS. Jungtinių tautų vystymosi programa. *Seksualinis priekabiavimas. Nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas*. Vilnius, 2003. 22 psl.

priekabiavimas. Lietuvos Respublikos BK 152 str. 2 dalyje kaip tik ir numatyta, kad už šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas. Priešingai nei kitų seksualinių nusikaltimų atveju, ikiteisminis tyrimas dėl seksualinio priekabiavimo neatliekamas. Pagal susiklosčiusią praktiką, tyrimą tokiose bylose atlieka ir įrodymus padeda surinkti Lygių galimybių kontrolieriai.

Svarbu atskirti, kada seksualinis priekabiavimas bus baudžiamasis nusižengimas, o kada – tik administracinis. Nurodoma, kad sprendžiant šį klausimą turi būti vadovaujama vertinamaisiais kriterijais, atsižvelgiant į objektyviuosius ir subjektyviuosius veikos požymius, privalu atsižvelgti į įstatymo ginamus asmenis, valstybės ar visuomenės interesus ir jų pažeidimo laipsnį, nusikaltimo dalyką, taip pat į nusikalstamos veikos būdą, pasekmes, įrankius, priemones, laiką bei vietą. „Kiekvienu konkrečiu atveju turi būti vertinamas seksualinio priekabiavimo pavojingumo laipsnis, kurį lemia jo pobūdis (ar seksualinio priekabiavimo veiksmai vykdomi vulgariais, itin žeminančiais, pagal egzistuojančios moralės normas itin nepadoriais veiksmais), intensyvumas, tyčios kryptingumas, tikslai ir motyvai, taip pat nusikaltimo dalykas“⁴⁸.

---

⁴⁸ LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS. Jungtinių tautų vystymosi programa. *Seksualinis priekabiavimas. Nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas*. Vilnius, 2003. 24 psl.

5.2. Seksualinio priekabiavimo įtvirtinimas kitų valstybių įstatymuose

Aptariant priekabiavimo sąvoką, reikėtų vadovautis Europos Sąjungos nuostatomis. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 23002/73/EB, kuria buvo pakeista ir papildyta Tarybos direktyva 76/206/EB „Dėl vienodo vyrų ir moterų traktavimo principo įsidarbinimo, profesinio mokymo ir skatinimo bei darbo sąlygų srityje įgyvendinimo“ 1 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „priekabiavimas – nepageidaujamas elgesys, jeigu dėl asmens lyties siekiama įžeisti arba įžeidžiamas jo orumas ir siekiama sukurti arba sukuriama bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka“. Diskriminacija dėl lytinės orientacijos, neįglumo, rasės, ar etninės kilmės, religijos, ar įsitikinimų, tikėjimo ar kitais pagrindais iš esmės apibrėžiama analogiškai. Europos Tarybos direktyvoje 2000/78/EB priekabiavimas dėl religijos ar įsitikinimų, neįgalumo, amžiaus ar lytinės orientacijos įsidarbinant ar dirbant apibrėžiamas kaip nepageidaujamas elgesys, kurį lemia tikslas ar jo poveikis pakenkti žmogaus orumui ir sukurti bauginančią, priešišką aplinką dėl minėtų pagrindų.

Seksualinis priekabiavimas, kaip neteisėtas, žeminantis asmens orumą, vulgarus elgesys, yra įtvirtintas daugelyje pasaulio valstybių. Dauguma Europos Sąjungos valstybių narių, seksualiniam priekabiavimui reglamentuoti yra priėmusios specialius įstatymus, arba tai numato įstatymuose dėl lyčių diskriminacijos. Apžvelgus įstatymus, nesunku pastebėti, kad beveik visuose įstatymuose seksualinis priekabiavimas daugiausia liečia darbinius santykius ir sąvoka „seksualinis priekabiavimas“ suvokiama tapačiai ar labai panašiai daugelyje pasaulio šalių.

Prancūzijoje seksualinis priekabiavimas yra įtvirtintas kaip nusikaltimas baudžiamajame kodekse 222-33 straipsnyje, kur nurodoma, kad priekabiavimas prie kito asmens, siekiant seksualinio pasitenkinimo, baudžiamas vienerių metų įkalinimu ir 15 tūkstančių eurų bauda. Seksualinis priekabiavimas kaip neteisėtas elgesys, numatytas ir socialinės modernizacijos įstatyme (2002 m.) bei 1992 m. įstatyme dėl valdžios seksualinio išnaudojimo darbo santykių viduje.

Vokietijoje 1994 m. buvo priimtas įstatymas „kad apsaugotų tarnautojus nuo seksualinio priekabiavimo darbovietėje“ (Tarnautojo apsaugos įstatymas). Aptariamieji seksualinio priekabiavimo atvejai darbovietėje ir susidedantys „iš bet kokio tyčinio, seksualiai orientuoto elgesio, kuris pažeidžia tarnautojų orumą darbovietėje“. Tai apima lytinius aktus ir elgesio tipus, kurie baustini pagal baudžiamąjį kodeksą, be to, kiti seksualinio pobūdžio veiksmai, orientuoti į prisilietimus, užuominas, pornografinių atvaizdų

demonstravimą, ir kurie yra aiškiai nepriimtini ir atmetini asmeniui, kurio atžvilgiu yra priekabiuojama. Skirtingai nuo galiojančių Europos Sąjungos teisės aktų (2002/73/EC Direktyva), kur į seksualinį priekabiuojimą žiūrima plačiau, ir jis suvokiamas kaip diskriminacija dėl lyties, Vokietijos įstatymas seksualinį priekabiuojimą laiko kaip darbo sutarties pažeidimą, nes seksualinį priekabiuojimą sieja su darbiniais santykiais.

Vengrijoje seksualinis priekabiuojimas įtvirtintas Darbo kodekse (1992 m. 22 Nr.), darant nuorodą į „Vienodo vertinimo ir lygių galimybių įstatymą“, kuriame yra pateikiamas seksualinio priekabiuojimo apibrėžimas.

Nors ir nėra priimto specialaus įstatymo dėl seksualinio priekabiuojimo darbovietėje, italų teisinėje sistemoje faktiškai ši situacija yra žinoma civilinėje ir baudžiamojoje jurisprudencijoje. Seksualinis priekabiuojimas netiesiogiai yra įtvirtintas Italijos baudžiamojo kodekso normose - 527 str. („Šlykštus elgesys“) ir 660 str. („Priekabiuojimas“).

Airijos Vyriausybės išleistame „Pranešime apie seksualinį priekabiuojimą darbovietėje Europos Sąjungos valstybėse narėse“ aiškinantis, kaip „seksualinio priekabiuojimo“ sąvoka suvokiama įvairiose Europos Sąjungos valstybėse narėse, nurodoma, kad Nyderlandų Darbo sąlygų įstatymo (1998 m.) 1.3.e 8 straipsnis aiškiai apibrėžia seksualinį priekabiuojimą kaip netinkamus seksualinius metodus, prašymus, seksualinių paslaugų ar kitokių žodinių ar fizinių elgesį. Toks elgesys sukuria bauginančią, priešišką ar nemalonią darbo aplinką.

Liuksemburge, įstatymas „dėl apsaugos prieš seksualinį priekabiuojimą santykių viduje“ (2000 m.) 2 – amame straipsnyje aiškiai apibrėžia seksualinį priekabiuojimą: "dabartinio įstatymo tikslais, seksualinis priekabiuojimas darbinių ryšių viduje turi būti laikomas bet koku seksualiniu elgesiu ar bet koku kitu elgesiu, pagrįstu seksu, kai nusikaltėlis žino ar turi žinoti, kad tai paveiks asmens orumą darbe, ir kai yra viena iš trijų sąlygų: (1) elgesys yra netinkamas, užgaulus ir nepriimtinas asmeniui, prie kurio priekabiuojama. (2) faktas, kad asmuo atsisako ar priima tokį darbdavio elgesį, tarnautojo, kliento ar tiekėjo yra aiškiai ar netiesiogiai panaudotas kaip pagrindas sprendimui, paveikiančiam teises šio asmens dėl profesinio mokymo, darbo tęsimo, paaukštinimo pareigose, atlyginimo ar bet kokio kito sprendimo dėl to asmens darbo. (3) Toks elgesys kuria bauginančią, priešišką ar žeminančią aplinką asmeniui, paveiktam prie to.

Seksualinis priekabiuojimas draudžiamas elgesys ir Lenkijos Respublikoje. Šios šalies darbo kodekse 6 skyriuje 18(3a) straipsnyje seksualinis priekabiuojimas apibrėžiamas kaip viena iš diskriminacijos formų, kuomet nepageidaujamas elgesys, turintis seksualinį

kontekstą, tarnautojo atžvilgiu, įvyksta turint tikslą pažeisti tarnautojo orumą, jį pažeminti; toks elgesys gali apimti fizinius, žodinius ar papildomus žodinius elementus.

Ispanijos Ministerija, kaip teigiama Airijos Vyriausybės 2004 m. išleistame „Pranešime apie seksualinį priekabiavimą darbovietėje Europos Sąjungos valstybėse narėse“, apibrėžia kad, nors nacionaliniai (darbiniai) įstatymai neapibrėžia seksualinio priekabiavimo kaip toks, ir teisėtos sąlygos, ir precedentinė teisė suteikia darbuotojams pakankamą apsaugą prieš šį piktnaudžiavimo būdą. Darbo standartų įstatyme, 4.2. straipsnyje nustatyta, kad „darbuotojai turi teisę, kad būtų gerbiamas jų privatumas ir orumas, įskaitant apsaugą nuo žodinio ar fizinio piktnaudžiavimo, susijusio su seksualiniais veiksmais, bei apsaugą dėl priekabiavimo dėl rasės ar etninės kilmės, religijos ar įsitikinimų, nedarbingumo, amžiaus ar seksualinės orientacijos.

Švedijoje 1980 m. priimta moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme seksualinis priekabiavimas yra aiškiai apibrėžtas kaip "nepageidaujamas elgesys, pagrįstas seksu ar nepageidajamu seksualinio pobūdžio elgesiu, kuris pažeidžia tarnautojo neliečiamumą darbe".

2005 m. spalį Jungtinėje Karalystėje pirmą kartą seksualinis priekabiavimas buvo apibrėžiamas įstatymiškai, priimant „Darbo lygybės (Seksualinė diskriminacija) reguliavimus 2005“ (The Employment Equality (Sex Discrimination) Regulations 2005), kuris iš esmės pataisė 1975 m. Lyčių diskriminacijos įstatymą, ir nustatė, kad asmuo priekabiauja prie moters, įskaitant seksualinį priekabiavimą, jeigu jis:

(a) dėl seksualinių tikslų užsiima nepageidajamu elgesiu, kurio padariniai - (i) pažeidžiamas moters orumas ar (ii) jai sukuriama bauginanti, priešiška, žeminanti, įžeidžianti aplinka; arba

b) jis užsiima bet kokia forma žodinio, nežodinio ar fizinio seksualinio pobūdžio elgesiu, turint tikslą – (i) pažeisti jos orumą ar (ii) kurti bauginančią, priešišką, žeminančią, įžeidžiančią jai aplinką; arba

(c) dėl to, kad ji neatsako į tokį priekabiautojo elgesį (elgesio rūšys paminėtos (a) ir (b) paragrafuose) jis elgiasi su ja mažiau palankiai, negu būtų elgęsis, jei ši jam būtų atsakiusi ar paklususi.

1964 m. JAV Civilinių teisių įstatymo VII dalis uždraudė lyčių diskriminaciją darbe. Šiuo metu JAV veikianti EEOC (Equal Employment Opportunity Commission- vienuodų galimybių darbuotojams komisija), savo internetiniame tinklalapyje yra nurodžiusi, kad seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti keliomis formomis. Nemalonūs seksualiniai

pasiūlymai, prašymai seksualinių paslaugų, ir kitas žodinis ar fizinis seksualinio pobūdžio elgesys sudaro seksualinį priekabiavimą, kai šis elgesys aiškiai ar netiesiogiai paveikia asmens darbą, susiduria su asmens darbo atlikimu, ar kuria bauginančią, priešišką, ar įžeidžiamą darbo aplinką. Taip pat nurodoma, kad seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti įvairiausiais būdais, įskaitant žemiau išvardintus:

- Auka lygiai kaip priekabiautojas gali būti tiek vyras, tiek moteris. Auka nebūtinai turi būti priešingos lyties.
- Priekabiautojas gali būti aukos prižiūrėtojas (“supervaizeris”), įdarbintojo agentas, kito darbo baro “supervaizeris”, bendradarbis, -ė arba ne dirbantysis.
- Aukomis nebūtinai turi būti asmenys, prie kurių priekabiaujama, bet tie, kurie yra veikiami įžeidžiančio elgesio (veiksmas vyksta šalia, matomas).
- Įstatymais draudžiamas seksualinis priekabiavimas nebūtinai turi būti siejamas su aukos patirtais ekonominiais ar darbinės veiklos nuostoliais (auka nebūtinai patyrė piniginių nuostolių, nebūtinai buvo atleista dėl to iš darbo ir pan.).
- Seksualinis priekabiavimas negali būti toleruojamas.

Federalinė teisė prieš seksualinį priekabiavimą taikoma visiems darbdaviams, turintiems 15 ar daugiau įdarbintų žmonių, įskaitant valstijos ar vietos vyriausybės padalinius. Per 2007 fiskaliniu metus JAV vienuodų galimybių darbuotojams komisija gavo 12 510 kaltinimų dėl seksualinių priekabiavimų. Ši komisija išnagrinėjo 11 592 bylas ir priteisė aukoms net 49,9 milijonus JAV dolerių piniginių nuobaudų iš pažeidėjų (neskaitant piniginių kompensacijų, priteistų per bylą). Dauguma valstijų turi savo įstatymus prieš seksualinį priekabiavimą. Tačiau tie įstatymai nors ir nežymiai, bet kiekvienose valstijose skiriasi, pvz., Ilinojaus teisė panaši į federalinę, bet neįtraukia 15 dirbančiųjų minimumo.

Išvados

Veikos, pažeidžiančios seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, pripažįstamos nusikalstamomis ne tik Lietuvos Respublikoje, bet ir visame pasaulyje. Asmenų seksualinio apsisprendimo laisvė ir seksualinis neliečiamumas – tai teisiniai gėriai, kurių apsauga turi būti itin veiksminga. Atsižvelgiant į baudžiamosios prevencijos funkciją, baudžiamoji teisė yra skirta apsaugoti žmones nuo nusikalstamų kėsinių. Labai svarbu, kad visuomenės požiūriu smerktinos ir amoralios veikos, būtų tinkamai įtvirtintos baudžiamuosiuose įstatymuose, nustatant juose atitinkamas sankcijas už šių veikų padarymą, nes baudžiamaisiais draudimais ir atsakomybės neišvengiamumu siekiama užkirsti kelią nusikalstamumui. Šiuo aspektu svarbu ne tik kriminalizuoti veikas ir griežtinti bausmes, bet tobulinti realų baudžiamųjų įstatymų efektyvumą.

Išanalizavus Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse šiai nusikaltimų grupei priskiriamų nusikalstamų veikų sudėtis, atlikus lyginamąjį tyrimą su kitų valstybių baudžiamaisiais įstatymais, paaiškėjo kad tam tikros veikos, kurios yra įtvirtintos užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose arba kodekso skyriuose apie seksualinius nusikaltimus, arba iš viso nėra laikomi nusikalimais Lietuvoje arba priskiriami kitų nusikaltimų rūšiai. Antai, kai kuriose pasaulio valstybėse (Kanadoje (BK 155 str.), Lenkijoje (201 str.) yra įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už kraujomaišą. 1999 m. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos parengto Lietuvos Respublikos BK projekto XX skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“ 154 str. baudžiamoji atsakomybė už šią veiką taip pat buvo numatyta, bet priėmus naująjį BK ši nusikalstama veika nebuvo įtvirtinta. Taip pat mūsų baudžiamasis kodeksas atskirai neišskiria tokių veikų kaip *zoofilija* (Kanados BK 160 str. JK 2003 m. Seksualinių nusikaltimų įstatymo 69 str.), *vojerizmas* (Kanados BK 162 str., JK 2003 m. Seksualinių nusikaltimų įstatymo 67 str.), *ekshibicionizmas* (Vokietijos BK 183 str. JK 2003 m. Seksualinių nusikaltimų įstatymo 66 str.) ar *nekrofilija* (Niujorko BK 130.20).

Nors daugelyje valstybių (pvz., Jungtinėje Karalystėje, Kalifornijos valstijoje JAV, Latvijoje, Švedijoje, Vokietijoje) vertimasis prostitucija yra įtvirtintas prie nusikaltimų seksualinio apsisprendimo laisvei, pas mus tokios veikos kaip pelnymasis iš kito asmens prostitucijos (307 str.) ar įtraukimas į prostituciją (308 str.) priskiriamos kitai nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų rūšiai – nusikaltimams ir baudžiamiesiems nusižengimams dorovei. Taip pat atsižvelgus į kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus, svarstyтина, ar

neriektų tokios nusikalstamos veikos, kaip vaiko išnaudojimas pornografijai, kuri įtvirtinta BK XXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai vaikui ir šeimai“ vis dėl to priskirti nusikaltimams ir baudžiamiesiems nusižengimams žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui.

JAV ir Jungtinėje Karalystėje vyrauja visiškai kita – benroji (anglosaksų teisinė) sistema, todėl nereiktų stebėtis, kad JAV kai kurių valstijų kodeksai, Jungtinės Karalystės „Seksualinių nusikaltimų įstatymas“ kur kas plačiau ir konkrečiau aprašo šiai nusikaltimų grupei priskiriamas nusikalstamas veikas. Svarstyтина, ar mūsų šalies baudžiamajame kodekse nereiktų praplėsti kai kurių straipsnių, įtvirtinančių nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui dispozicijas, aiškiau formuluojant ir konkrečiau nurodant veikų sudėties požymius. Tai teigiamai atsilieptų šių teisės normų taikymui ir aiškinimui. Juk teisės norma turi būti suvokiama ne tik kvalifikavimą atliekantiems subjektams, bet ir žmonėms, kurie nedirba teisinio darbo, bet vienaip ar kitaip susiduria su nusikalstamomis veikomis. Be to, kada yra tinkamai pateikta informacija apie teisės normas, kai teisės normų turinys yra aiškus ir suprantamas, tai teigiamai gali paveikti ir apsaugoti nuo neteisėtų veiksmų žmones, kurie nėra linkę nusikalsti, bet tokius veiksmus gali padaryti dėl nežinojimo.

Santrauka

Šiame darbe analizuojamos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“ įtvirtintos nusikalstamos veikos, pateikiamas jų sugretinimas su užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintais šiai nusikaltimų grupei priskiriamais nusikaltimais.

Pirmiausia darbe aptariama šių nusikaltimų sistema, pavojingumas, istorinė raida. Didžiausia magistro darbo dalis skirta Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintų nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų, kuriais kėsinama į žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, sudėties požymių analizei, šių požymių lyginamajam tyrimui su įvairių šalių (JAV, Kanados, Vokietijos, Prancūzijos, Švedijos, Suomijos, Rusijos, Lenkijos, Latvijos, Estijos ir kai kurių kitų) baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintomis šiai nusikaltimų grupei priskiriamų veikų požymiais. Siekiant tikslesnio ir nuoseklesnio palyginimo, kiekviena nusikalstama veika ir šios veikos sudėties požymiai, įtvirtinti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXI skyriuje, aptarti ir išanalizuoti atskirai. Darbo pabaigoje suformuluotos išvados ir, atsižvelgiant į kitų valstybių baudžiamuosius įstatymus, pateikti tam tikri pasiūlymai dėl Lietuvos Respublikos BK XXI skyriaus tobulinimo.

Summary

This work analyses the criminal acts which are included in the XXI chapter of Lithuanian Republic Criminal Code, named „Crimes and criminal misdoings against freedom of sexual self-determination and immunity“ (in Lithuanian - „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“), also these criminal acts are compared with the criminal acts of the same group, which are included in the criminal codes and acts of different foreign countries.

Firstly this work analyses the system, insecurity and historical development of these criminal acts. The biggest part of this work is set on the comparative analysis of the criminal composition of the criminal acts, included in Lithuanian Criminal Code, which violates person's sexual self – determination and sexual immunity with the criminal composition of the criminal acts of the same group, included in the criminal codes and acts of various foreign countries (USA, Canada, Germany, France, Sweden, Finland, Russia, Poland, Latvia, Estonia and some other). For the precise and consequent research, each of the criminal acts with its composition, stated in the XXI chapter of the Lithuanian Criminal Code was discussed and analysed separately. In the end of this work some conclusions are made and according to the criminal codes and criminal law of the other countries some offers about the perfection of the XXI chapter of the Lithuanian Criminal Code are made.

Literatūros sąrašas

I. Įstatymai ir kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33- 1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
3. Lietuvos Respublikos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas // *Valstybės Žinios*, 1998.12.23, Nr. 112.
4. *Lietuvos TSR baudžiamasis kodeksas*. Vilnius: Mintis, 1983.
5. Lietuvos baudžiamojo proceso kodeksas // *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 111-3569.
6. California Penal Code [Interaktyvus] [Žiūrėta 2008-04-16]
Prieiga per internetą: <<http://law.justia.com/california/codes/pen.html>>
7. The Criminal Code of Canada [Interaktyvus]
Prieiga per internetą: <<http://laws.justice.gc.ca/en/C-46/>> [Žiūrėta 2008-04-16]
8. Criminal Code of the Republic of Estonia (English version) [Interaktyvus] [Žiūrėta 2008-04-16]
Prieiga per internetą:
<<http://www.legislationline.org/upload/legislations/07/6a/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm>>
9. Criminal Code of the French Republic [Interaktyvus] [Žiūrėta 2008-04-12]
Prieiga per internetą:
<http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_penal_textan.htm>
10. The Penal Code of Finland [Interaktyvus] [Žiūrėta 2008-04-14]
Prieiga per internetą: <www.finlex.fi/pdf/saadkaan/E8890039.PDF>
11. The Criminal Code of Germany (Strafgesetzbuch, StGB) [Interaktyvus]
Prieiga per internetą: <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm>>
12. Criminal Code of the Republic of Latvia (English version) [Interaktyvus] [Žiūrėta 2008-04-16] Prieiga per internetą:
<<http://www.legislationline.org/upload/legislations/c3/84/4dec8cf259653bc629bb4ff390d0.htm>>
13. The Penal Code of NY [Interaktyvus] [Žiūrėta 2008-04-12]

- Prieiga per internetą: <<http://ypdcrime.com/penal.law/article130.htm>>
14. The Penal Code of Poland [Interaktyvus] [Žiūrėta 2008-04-16]
Prieiga per internetą: <http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/polish_penal_code2.pdf>
15. The Criminal Code of The Russian Federation [Interaktyvus] [Žiūrėta 2008-04-16]
Prieiga per internetą: <<http://russian-criminal-code.com>>
16. The Swedish Penal Code [Interaktyvus] [Žiūrėta 2008-04-16]
Prieiga per internetą: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/3926/a/27777>>
17. Sexual Offences Act 2003 [Interaktyvus] [Žiūrėta 2008-04-16]
Prieiga per internetą: <http://www.opsi.gov.uk/Acts/acts2003/ukpga_20030042_en_1>

II. Specialioji literatūra

18. ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003.
19. ABRAMAVIČIUS, A.; et al. *Baudžiamoji teisė: Specialioji dalis. I knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
20. ABRAMAVIČIUS, A.; ŠVEDAS, G. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus veikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. *Teisė*, 2008, Nr. 66(1).
21. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
22. GARDOCKI, L. *Prawo karne*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2004.
23. LANGFELDT, T. *Seksologija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1997.
24. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis*. Vilnius: teisinės informacijos centras, 2004.
25. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas (1999-11-15), Nr. P-2143. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2008-04-18]
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=89838&p_query=&p_tr2=>>
26. LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS. Jungtinių tautų vystymosi programa. *Seksualinis priekabiavimas. Nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas*. Vilnius, 2003.
27. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989.
28. MARKEVIČIENĖ, A.; BLAŽYS, V. *Fizinis ir psichologinis smurtas*. LR SAM, 2000.
29. NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 1998.
30. PĖSTININKAS, A. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius, 1984

31. SELMISTRAITIENĖ, D. Kaip padėti vaikams ir paaugliams, patyrusiems seksualinę skriaudą. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2003.
32. SMITH;HOGAN. Criminal law.10 Edition. Bath: Butterworths LexisNexis, 2002.
33. *Sexual Harassment at Work*. Prieiga per internetą:
<http://www.uknetguide.co.uk/Employment/Article/Sexual_Harassment_at_work_html >
34. ZIPPEL, K. S. *The politics of sexual harassment (a comparative study of the United States, The European Union, and Germany)*. New York: Cambridge University press, 2006.
35. ZALEWSKI, T. *Amerika už plačiai užvertų durų*. Polityka, 2006.III.25 (vertė Šarkovas, V.) Prieiga per internetą:
<http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=808&kas=straipsnis_id=4429>
36. Švedijos teisingumo ministerija. *Faktiniai duomenys*. Prieiga per internetą:
<<http://www.regeringen.se/content/1/c6/04/67/97/334b059a.pdf> >
37. *Report on Sexual harassment in the workplace in EU member states*. [Interaktyvus]
<<http://www.unece.org/gender/publications/Multi-Country/SexualHarassmentReport.pdf>>
38. WEILER, A. *Sexual harassment in the workplace*. Prieiga per internetą:
<<http://www.eurofound.europa.eu/ewco/2005/09/DE0509NU01.htm>>
39. *Sexual harassment at work*. Prieiga per internetą:
<http://uknetguide.co.uk/Employment/Article/Sexual_Harassment_at_Work.html>
40. *Legislation of INTERPOL member states on sexual offences against children*. Prieiga per internetą:< <http://www.interpol.int/public/children/sexualabuse/nationallaws/default.asp>>

III. Tarptautinės teisės aktai

41. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. [Interaktyvus]
<http://www.nplc.lt/nj/Dokumentai/Uzs_teis_aktai/vaiko%20teisiu%20konvencija.htm>
42. TPTF Seksualinių ir reprodukcinį teisių chartija. [Interaktyvus].

IV. Teismų praktika

- 43.** Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimo Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // *Teismų praktika*, 2005, Nr. 22.